

Wiesław Kiwior

Procedura obowiązująca przy eksklaustracji, sekularyzacji i wydalaniu z instytutów życia konsekrowanego

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 38/3-4, 119-163

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WIESŁAW KIWIOR, OCD

**PROCEDURA
OBOWIĄZUJĄCA PRZY EKSKLAUSTRACJI, SEKULARYZACJI
I WYDALANIU Z INSTYTUTU ŻYCIA ZAKONNEGO**

Treść – Wprowadzenie. – I. Eksklustracja. 1. Przyczyny eksklustracji zwykłej. 2. Eksklustracja zwykła nie przekraczająca trzech lat. a. Prośba zainteresowanego. b. Władza kompetentna. c. Indult eksklustracyjny. 3. Eksklustracja zwykła przekraczająca trzy lata. 4. Eksklustracja mniszek. 5. Przedłużenie eksklustracji. 6. Eksklustracja nałożona. a. Przyczyny. b. Zachowanie słuszości i miłości. c. Prośba o nałożenie eksklustracji. d. Władza kompetentna. e. Czas trwania. f. Dekret eksklustracji nałożonej, g. Rekurs przeciwko dekretowi nakładającemu eksklustrację. 7. Eksklustracja ad experimentum. 8. Eksklustracja kwalifikowana. 9. Kanoniczne skutki eksklustracji. – II. Sekularyzacja. 1. Sekularyzacja zakonnika o ślubach czasowych. a. Przyczyny. b. Prośba zakonnika. c. Władza kompetentna. d. Indult sekularyzacyjny. 2. Sekularyzacja zakonnika o ślubach wieczystych. a. Przyczyny. b. Władza kompetentna. c. Prośba zakonnika. d. Opinia przełożonego najwyższego i jego rady. e. Przesłanie akt do kompetentnej władzy. f. Indult sekularyzacyjny. 3. Sekularyzacja zakonnika, który jest duchownym. 4. Kanoniczne skutki indultu sekularyzacyjnego. – III. Wydalenie z instytutu zakonnego. 1. Wydalenie na mocy samego prawa. a. Przyczyny. b. Władza kompetentna. c. Zebranie dowodów i wydanie deklaracji. 2. Wydalenie obowiązkowe. a. Przyczyny. b. Zadania przełożonego wyższego. c. Decyzja przełożonego najwyższego i jego rady. d. Dekret wydalający i jego potwierdzenie. e. Rekurs przeciwko dekretowi wydalającemu. 3. Wydalenie fakultatywne. a. Przyczyny. b. Decyzja przełożonego wyższego o rozpoczęciu procesu. c. Zebranie i uzupełnienie dowodów. d. Dwa upomnienia kanoniczne. e. Przesłanie akt do przełożonego najwyższego. 4. Natychmiastowe wydalenie z domu zakonnego. a. Przyczyny. b. Władza kompetentna. c. Ocena sytuacji i decyzja. 5. Kanoniczne skutki wydalenia z instytutu. 6. Zachowanie słuszości i ewangelicznej miłości. – Zakończenie.

Wprowadzenie

Codzienne życie zakonne, przeżywane we wspólnocie, potwierdza, że niekiedy powstają bardzo trudne sytuacje i problemy, zarówno dla poszczególnych osób jak i dla wspólnot oraz instytutów, związane z realizacją daru powołania Bożego. Magisterium Kościoła, uwzględniając to w swej trosce o życie zakonne i jego misję w Kościele i w świecie, o dobro wspólnot zakonnych i całych instytutów a także o dobro tych, którzy takie życie podejmują, daje specjalne normy mające na celu dopomóc w podchodzeniu do tych problemów oraz w ich możliwie jak najwłaściwszym rozwiązywaniu. Proponowane środki, jakie można a niekiedy trzeba zastosować, wymagają właściwego zrozumienia ich natury oraz umiejętnego i właściwego ich zastosowania. Stąd powstaje potrzeba przybliżenia pewnych instytucji kanonicznych oraz zapoznania się ze sposobem ich funkcjonowania.

Wychodząc naprzeciw tej potrzebie zostanie przedstawiona procedura, jaką należy aktualnie zachować w przypadku eksklustracji, sekularyzacji i wydalania z instytutu życia zakonnego.

I. Ekskluacja

Ekskluacja jest to częściowe i czasowe wyłączenie zakonnika o ślubach wieczystych¹ z instytutu zakonnego, które pociąga za sobą zachowanie ślubów i wypływających z nich obowiązków oraz zależności od instytutu, przy jednoczesnym zawieszeniu obowiązków i praw nie dających się

¹ Opinie autorów są podzielone co do możliwości stosowania ekskluacji względem zakonników o ślubach czasowych.

Za możliwością stosowania ekskluacji dobrowolnej względem profesorów o ślubach czasowych opowiadają się: E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice. Commento ai singoli canoni*, Editrice Ancora, Milano 1986, 347; R. M c D e r m o t t, *Separation of Members from the Institute*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, edited by J.A. C o r i d e n - T. J. G r e e n - D. E. H e i n t s c h e l, Paulist Press, New York 1985, 511. Za możliwością stosowania ekskluacji dobrowolnej wyłącznie względem zakonników o ślubach wieczystych opowiadają się m.in.: D. J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos. Comentario alCodigo*, Publicaciones Claretianas y Commentarium pro Religiosis, Madrid-Roma 1982, 590; *Commento al Codice di Diritto Canonico*, a cura di P. V. P i n t o, Urbaniana University Press, Roma 1985, 428; *Commentario ai canoni 607-709. Gli istituti religiosi*, Note usate nella Scuola Pratica della Congregazione per gli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica, Roma 1983-1985, 134; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, Edizioni Dehoniane, Bologna 1992, 369-370; M. D o r t e l - C l a u d o t, *De institutis vitae consecratae et societatis vitae apostolicae*, Editrice Pontificia Universita Gregoriana, Roma 1991, 219; G. G h i r l a n d a, *La problematica della separazione del religioso dal proprio istituto*, in *Il nuovo diritto dei religiosi*, Editrice Rogate, Roma 1984, 191; E. M c D o n o u g h, *Exclusionation. Canonical Categories and Current Practis*, in *The Jurist* 49 (1989) 578-579; J. T o r r e s, *La procedura di esclusionazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1992, 322-323; J. R. B a r - J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1985, 178; J. R. B a r, *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986, 24; B. W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, w *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, 2/III*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1990, 204; F. B o g d a n, *Prawo zakonów, instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego*, Pallottinum, Poznań 1988, 326, przypis 11.

Za stosowaniem ekskluacji nałożonej względem zakonników o ślubach czasowych opowiadają się m.in.: D. J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 593; M. D o r t e l - C l a u d o t, *De institutis vitae consecratae*, 219; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 328.

Przeciw możliwości stosowania ekskluacji nałożonej względem zakonnika o ślubach czasowych opowiadają się m.in.: J. B e y e r, *Il diritto della vita consacrata*, Editrice Ancora, Milano 1989, 355; F. C i c c i m a r r a, *Esclusionazione imposta ed esclusionazione qualificata: quali le differenze?*, in *Vita Consacrata [VC] 27 (1991) 992*; G. G h i r l a n d a, *La problematica della separazione del religioso dal proprio istituto*, in *Il nuovo diritto dei religiosi*, 191; B. W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 206. Jeżeli zakonnik o ślubach czasowych chce odejść z instytutu, może to zrobić po upływie czasu profesji (kan. 688,1) albo może poprosić o indult odejścia z instytutu zgodnie z kan. 688,2. Jeżeli zaś zachodzi sytuacja, która w opinii instytutu domaga się zastosowania ekskluacji przymusowej względem zakonnika o ślubach czasowych, wówczas można mu poradzić, aby poprosił o dyspensę od ślubów (kan. 688,2), albo gdy przypadek nie jest nagły, można zaczekać do upływu czasu profesji i następnie wykluczyć go od odnowienia profesji lub złożenia profesji wieczystej. Taka jest

pogodzić z nową formą życia². Chodzi tutaj o czasowy pobyt poza domem wspólnoty zakonnej oraz o czasową i częściową niezależność od własnego instytutu zakonnego. Sytuacja ta różni się od innej, podobnej sytuacji prawnej, o której mówi kan. 665,1, polegającej na pobycie poza domem zakonnym bez jakichkolwiek skutków dotyczących obowiązków i praw. Pobyt poza domem zakonnym jest jedynie fizycznym oddaleniem od domu zakonnego, natomiast eksklaustracja jest czasowym wyłączeniem z instytutu zakonnego powodującym określone skutki prawne i opierającym się na specjalnym porządku kanonicznym³.

W oparciu o aktualne ustawodawstwo kościelne i praktykę Stolicy Apostolskiej można wyróżnić sześć rodzajów eksklaustracji: eksklaustrację zwykłą nie przekraczającą trzech lat⁴; eksklaustrację zwykłą przekraczającą trzy lata⁵; eksklaustrację mniszek⁶; eksklaustrację nałożoną⁷; eksklaustrację *ad experimentum*⁸; eksklaustrację kwalifikowaną⁹.

1. Przyczyny eksklaustracji zwykłej

Powody zwrócenia się z prośbą o eksklaustrację muszą być racjonalne, poważne, prawdziwe i słuszne¹⁰. Będą one różne w zależności od zakonnika i od innych okoliczności; muszą jednak być one takie, którym nie można albo

---

praktyka Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, która, wydaje się, że jednak nie wyklucza teoretycznej możliwości zastosowania eksklaustracji przymusowej względem zakonnika o ślubach czasowych (Zob.: Prot. N. 76586/88. Zob. także: M. R u e s s m a n n, *Exclaustration. Its nature and use according to current law*, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma 1995, 189-193, 386-387).

² Por: F. J. E g a ñ a, *Esclaustrazione*, in *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico (NDDC)*, a cura di C. C. S a l v a d o r - V. D e P a o l i s - G. G h i r l a n d a, Edizioni San Paolo, Milano 1993, 462; E. J o m b a r t, *Exclaustration*, in *Dictionnaire de Droit Canonique (DDC)*, V. ed. R. N a z, *Librairie Letouzey et Ane*, Paris 1953, col. 609; P. P a l a z z i n i, *Exclaustratio*, in *Dictionarium Morale et Canonicum (DMC)*, II, ed. P. P a l a z z i n i, *Officium Libri Catholici*, Romae 1965, 324-325; *Eksklaustracja*, in M. D a n i l u k - K. K ł a u z a, *Podręczna encyklopedia instytutów życia konsekrowanego*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1994, 113; J. R. B a r - J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 177; J. R. B a r, *Poradnik*, 23; B. W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 204; J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 315; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 13.

³ Por: J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 315; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 367.

⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK)*, ogłoszony powagą Jana Pawła II, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984, kan. 686,1.

⁵ Por. tamże.

⁶ Por. tamże, kan. 686,2.

⁷ Por. tamże, kan. 686,3.

⁸ Por: J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 330-331; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 19/.

⁹ Por: J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 320; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 19-20.

¹⁰ Por. *KPK* 1983, 686,1.

nie jest stosowne zarządzić pozwoleniem przebywania poza domem, zgodnie z kan. 665,1. Jakość przyczyny musi być obiektywnie proporcjonalna do skutków oraz konsekwencji praktycznych eksklaustracji. Każdy zakonnik, zwracający się prośbą o eksklaustrację, sam musi wskazać poważną przyczynę eksklaustracji i każdy przypadek musi być oddzielnie oceniony przez władzę udzielającą indultu eksklaustracyjnego¹¹.

Komentatorzy wymieniają różne konkretne powody uzasadniające udzielenie indultu eksklaustracyjnego, np.: trudna sytuacja rodzinna wymagająca obecności zakonnika w domu rodzinnym, kryzys powołania zakonnego, brak odpowiedniego zdrowia, założenie nowego instytutu, działalność apostołska, która nie jest podejmowana w imieniu własnego instytutu zakonnego¹². Niekiedy zdarza się, że zakonnik zwraca się z prośbą o eksklaustrację celem prawnego uregulowania faktycznego przebywania poza domem instytutu¹³. Przyczyną eksklaustracji nie mogą być trudności z uległością i posłuszeństwem względem przełożonych. Jeżeli zakonnik pragnie – poprzez eksklaustrację – uchylać się spod władzy przełożonego, to wówczas będzie to wystarczającą przyczyną do wydalenia¹⁴.

2. Eksklaustracja zwykła nie przekraczająca trzech lat

Jest to eksklaustracja udzielona na prośbę zainteresowanego zakonnika o ślubach wieczystych przez kompetentną władzę na okres nie przekraczający trzech lat, o którą zakonnik prosi dobrowolnie.

a. Prośba zainteresowanego

Zakonnik, który chce skorzystać z eksklaustracji, powinien przygotować odpowiednią pisemną prośbę. Pismo powinno zawierać: dane personalne (imię i nazwisko, datę urodzenia, datę złożenia pierwszej profesji i profesji wieczystej); ewentualne pozwolenia otrzymane uprzednio od kompetentnych

¹¹ Por. M. Ruessmann, *Exclaustration*, 96; D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 591; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 347; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 371; J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 320-321.

¹² Por. A. Calabrese, *Gli istituti religiosi. Lineamenti di diritto canonico*, Fonti Vive, Roma 1986, 328; B. W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 205; J.F. Gale, *Canon Law for Religious Alba House*, New York 1983, 193; E. Gilbert, *Separation from Religious Institutes*, in *The Jurist* 44 (1984) 460; R. Hill, *Confusion about Leaves*, in *Review for Religious* 44 (1985) 460; *Commento al Codice di Diritto Canonico*, 407; F.J. Egana, *Quale è la responsabilità dei superiori*, in *Vita Consacrata* 28 (1992) 486; F.McDonough, *Exclaustration*, in *The jurist* 49 (1989) 585; R. McDermott, *Separation od Members from the Institute (cc 684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 514; J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 321-322.

¹³ Por. tamże, 321, przypis 20.

¹⁴ Por. tamże, 321.

przełożonych instytutu; formalną prośbę o eksklausurację; określenie czasu trwania eksklausuracji; motywy eksklausuracji; miejsce zamieszkania w okresie eksklausuracji; miejscowość, datę i podpis osoby proszącej.

b. Władza kompetentna

Prośbę należy skierować, zarówno w instytucie zakonnym na prawie papieskim jak i w instytucie zakonnym na prawie diecezjalnym, do najwyższego przełożonego zakonnego, gdyż on jest kompetentny do udzielenia indultu eksklausuracyjnego¹⁵. Jeśli prawo własne poszczególnych instytutów zakonnych nie daje przepisów odnośnie sposobu przekazania pisma do kompetentnej władzy, wówczas zainteresowany może je przesłać bezpośrednio do swego przełożonego najwyższego albo przez pośrednictwo przełożonego prowincjalnego.

Zanim przełożony najwyższy pozwoli na eksklausurację powinien:

– rozważyć w sumieniu przyczynę lub przyczyny eksklausuracji. Muszą być one – jak zostało to już wcześniej powiedziane – racjonalne, poważne, prawdziwe i słuszne. Może się zdarzyć, że istnieją przyczyny domagające się innego rozwiązania np. sekularyzacji albo wydalenia. Należy znaleźć taką drogę, która bardziej odpowiada konkretnemu problemowi¹⁶.

– uzyskać zgodę swojej rady¹². W tym celu musi zwołać swoją radę, przedstawić jej całą sprawę i poprosić ją o wyrażenie stanowiska. Do ważności indultu eksklausuracyjnego konieczne jest uzyskanie zgody bezwzględnej większości obecnych członków rady¹⁸. Jeśli najwyższy przełożony nie uzyska zgody swej rady, tym samym nie może udzielić indultu eksklausuracyjnego.

– uzyskać zgodę ordynariusza miejsca, na którym zakonnik ma zamieszkać w okresie eksklausuracji, jeśli jest on duchownym¹⁹. Nie chodzi tutaj o miejsce, gdzie znajduje się dom, do którego zakonnik przynależy albo miejsce ostatniego pobytu, ale o miejsce, gdzie będzie żył i gdzie może sprawować władzę kapłańską²⁰. Ważność indultu będzie zależała od uzyskania zgody²¹.

¹⁵ Por. KPK 1983, kan. 686,1.

¹⁶ Por. J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 320-321.

¹⁷ Por. KPK 1983, kan. 686,1.

¹⁸ Por. tamże, kan. 127,1.

¹⁹ Por. tamże, kan. 686,1.

²⁰ Por. D. J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 590; J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 323.

²¹ Por. KPK 1983, kan. 127,2,1.

c. Indult ekskluacyjny

Indult ekskluacyjny należy wydać na piśmie i w odpowiedniej formie. Powinien on zawierać: imię i nazwisko zakonnika; wzmiankę o jego prośbie o ekskluację i o przytoczonych przez niego przyczynach; wzmiankę o spełnieniu czynności wstępnych, jakimi są zgoda rady oraz – w przypadku duchownego – zgoda ordynariusza miejsca; formalne udzielenie pozwolenia na ekskluację przez najwyższego przełożonego; określenie czasu trwania ekskluacji i skutków ekskluacji (sprawa noszenia habitu, pozbawienie głosu czynnego i biernego, obowiązek powrotu na wypadek wezwania przez najwyższego przełożonego, prawo powrotu po upływie czasu lub ustaniu przyczyny) określenie obowiązków ekskluowanego; miejscowość, datę udzielenia ekskluacji, podpis, pieczęć²².

3. Ekskluacja zwykła przekraczająca trzy lata

Jest to ekskluacja udzielona na prośbę zainteresowanego zakonnika o ślubach wieczystych przez kompetentną władzę na okres przekraczający trzy lata.

Postępowanie przy tego rodzaju ekskluacji różni się od poprzednio omówionej, tzn. od ekskluacji zwykłej nie przekraczającej trzech lat, tym, że władzą kompetentną do udzielenia indultu jest, w zależności od przypadku, Stolica Apostolska albo biskup diecezjalny, a więc władza zewnętrzna. Biskup diecezjalny, tzn. biskup domu, do którego zakonnik jest przypisany²³, posiada kompetencję udzielenia indultu w stosunku do członków instytutów zakonnych na prawie diecezjalnym²⁴, natomiast Stolica Apostolska, a konkretnie Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego w stosunku do członków instytutów zakonnych na prawie papieskim²⁵. Zainteresowany zakonnik winien zatem skierować swoją prośbę, stosownie do swojej sytuacji, do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego albo do biskupa diecezjalnego.

W prośbie należy wspomnieć o poprzednio udzielonych indultach.

Będzie rzeczą logiczną, że zarówno Stolica Apostolska jak i biskup diecezjalny będą działać w porozumieniu z kompetentnymi przełożonymi zakonnikami. Dlatego też prośba o ekskluację powinna być przesłana za

²² Por. J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 324.

²³ Por. tamże, 324, przypis 27.

²⁴ Por. KPK 1983, kan. 686,1.

²⁵ Por. J o a n n e s P a u l u s II, *Constitutio Apostolica Pastor Bonus*, art. 58, 1-2, 28 junii 1988, in AAS 80 (1988) 875. Zob. także: J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 329.

pośrednictwem swego przełożonego prowincjalnego i generalnego. Tym samym, w niektórych przypadkach, przełożony będzie mógł wytłumaczyć zakonnikowi i przekonać go, że składanie prośby o eksklustrację jest błędem, doprowadzając w ten sposób do szybkiego i pokojowego rozwiązania trudnej sytuacji²⁶.

Prawo partykularne może postanawiać, że przełożony zakonny ma obowiązek dołączenia do prośby zakonnika swojej opinii, wyrażonej przy udziale albo bez udziału swej rady.

Pozostałe elementy postępowania są takie same, jak w przypadku eksklustracji zwykłej na okres nie przekraczający trzech lat.

4. Eksklustracja mniszek

Eksklustracja mniszek, niezależnie od tego, jaki okres obejmuje, zarezerwowana jest Stolicy Apostolskiej²⁷. Stąd sposób postępowania będzie taki sam, jak w przypadku eksklustracji przekraczającej trzy lata.

Mniszka powinna zatem skierować swoją prośbę do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego za pośrednictwem biskupa diecezjalnego albo przełożonego zakonnego, stosownie do tego, kto sprawuje opiekę duszpasterską nad klasztorem mniszek. Prawo partykularne może ustalić szczegółowe normy dotyczące przesłania prośby i ewentualnej interwencji przełożonej miejscowej oraz biskupa diecezjalnego albo przełożonego zakonnego, stosownie do tego, komu klasztor mniszek podlega²⁸.

5. Przedłużenie eksklustracji

W przypadku przedłużenia eksklustracji udzielonej poprzednio przez najwyższego przełożonego zakonnego albo przez Stolicę Apostolską albo przez biskupa diecezjalnego, sposób postępowania jest taki sam, jak przy eksklustracji zwykłej na okres przekraczający trzy lata²⁹.

Władzą uprawnioną do przedłużenia eksklustracji jest Stolica Apostolska albo – jeśli instytut jest na prawie diecezjalnym – biskup diecezjalny. Zatem prośba, w zależności od przypadku, winna być skierowana do Kongregacji Instytutów Życia konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego albo do biskupa diecezjalnego.

W prośbie należy wspomnieć o poprzednio otrzymanych indultach.

²⁶ Por. M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 241, przypis 830.

²⁷ Por. KPK 1983, kan. 686,2.

²⁸ Por. tamże, kan. 614-615. Zob.: J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 325, przypis 30.

²⁹ Por. KPK 1983, kan. 686,1.

Jeśli jednak najwyższy przełożony udzielił eksklustracji na okres nie przekraczający trzech lat, to może on ją przedłużyć na taki okres, aby w sumie nie przekroczyła trzech lat. Praktyka Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego od czasu wejścia w życie aktualnego Kodeksu Prawa Kanonicznego przyznaje najwyższemu przełożonemu władzę udzielania eksklustracji do trzech lat zarówno jednorazowo jak i wielokrotnie i na krótsze okresy nie przekraczające w sumie trzech lat³⁰. Udzielenie eksklustracji na krótsze okresy okazuje się w większości przypadków lepsze, ponieważ w ten sposób zakonnik zachowuje kontakt z instytutem.

6. Eksklustracja nałożona

Jest to eksklustracja zastosowana przez kompetentną władzę względem zakonnika wbrew jego woli. Ma ona zatem charakter przymusowy³¹.

a. Przyczyny

Eksklustracja może być nałożona „z poważnych przyczyn”³². Trzeba zauważyć, że ustawodawca w odniesieniu do eksklustracji zwykłej mówi o „ważnej przyczynie”³³, natomiast przy eksklustracji nałożonej o „ważnych przyczynach”. Stąd niektórzy komentatorzy uważają, że do nałożenia eksklustracji musi zaistnieć więcej niż jedna przyczyna³⁴. Praktyka Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego oraz Sygnatury Apostolskiej wykazuje, że wystarczy tylko jeden

³⁰ Por. J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 325 oraz przypis 26; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 371.

³¹ Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku nie przewidywał eksklustracji nałożonej. Została ona wprowadzona przez praktykę Stolicy Apostolskiej w 1953 roku i nazywała się „exclaustratio ad nutum S. Sedis”. Odnaczała się tym, że była nakładana na czas nieokreślony, a zakonnik nie mógł powrócić do instytutu bez pozwolenia Stolicy Apostolskiej. Początkowo eksklustrację przymusową stosowano w klasztorach mniszek (Por. A. G u t i e r r e z, *Exclaustratio ad notum S. Sedis*, in Commentarium pro Religiosis et Missionariis (CpR) 32 (1953) 336–339; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 22; J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 327; J. R. B a r - J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 177; J. R. B a r, *Poradnik*, 23–24; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 328).

³² KPK 1983, kan. 686,3.

³³ Tamże, kan. 686,1.

³⁴ Zob.: G. L o b i n a, *Separazione dei membri dall'istituto*, in Gli istituti religiosi nel nuovo Codice di diritto canonico, Editrice Ancora, Milano 1984, 207; R. O m b r o, *Separation from a Religious Institute. By Transfer or Departure*, in The Clergy Review 70 (1985) 415; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 103–104.

poważny powód³⁵. Jako konkretne przyczyny nałożenia eksklaustracji komentatorzy wymieniają: poważne zakłócenia życia wspólnoty spowodowane niewłaściwym postępowaniem, bardzo trudnym charakterem albo niektórymi chorobami psychicznymi; niezdolność do życia we wspólnocie; wyrządzanie szkody wspólnocie albo samemu sobie³⁶. Eksklaustracja nałożona stosowana jest bardzo często względem zakonników, których należałoby wydalic z instytutu, ale ich wydalenie napotyka jednak wiele trudności, a ich obecność we wspólnocie staje się niebezpieczna³⁷.

b. Zachowanie słusznosci i miłości

Zakonnik dający powody do eksklaustracji nałożonej powinien być przedmiotem szczególnej troski duszpasterskiej przełożonych³⁸. Ich zadaniem jest bowiem podjęcie wszelkich wysiłków zmierzających do pozyskania go do właściwego życia zakonnego np. upomnienie, umożliwienie leczenia, ostrzeżenia przed ewentualną eksklaustracją nałożoną z podaniem motywów i daniem możliwości zmiany i obrony³⁹. Będzie to wyrazem postępowania opartego na słusznosci i sprawiedliwosci, które muszą być uwzględnione przez przełożonego w jego trosce o dobro wspólnoty wypełniającej wiernie swoje obowiązki. Słusznosc i miłość domagają się także zróżnicowanego

³⁵ Zob. np: Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Prot.N. 76416/88; 75535/88; Sygnatura Apostolska, Dekret z dnia 28 listopada 1975 roku, w CpR 59 (1978) 66-73.

³⁶ Por. D.J. Andrés, *El derecho de los religiosos*, 592; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 205; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 348; L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, I. Edizioni Dehoniane, Napoli 1988, 787; F. Ciccimarra, *Esclaustrazione imposta ed esclaustrazione qualificata: quali le differenze?*, in *Vita Consacrata* 27 (1991) 992; J.R. Bar-J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 177; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 371; F.J. Egaña, *Esclaustrazione*, in *NDDC*, 463; G. Ghirlanda, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Edizioni San Paolo, Milano 1993, 208; G. Girotti, *Separazione dei membri dall'istituto*, in *Monitor Ecclesiasticus* 110 (1985) 184; G. Lobina, *La separazione dei religiosi dall'istituto*, in *Apollinaris* 56 (1983) 120; A. Montan, *Gli istituti di vita consacrata e le società di vita apostolica*, in *Il diritto nel mistero della Chiesa*, II, Pontificia Università Lateranense, Roma 1990, 313; J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 327-328; M. Ruessmann, *Exclaustration*, 104-108; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 194; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 355.

³⁷ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 327.

³⁸ Por. KPK 1983, kan. 618-619.

³⁹ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 328-329; D.J. Andrés, *El derecho de los religiosos*, 594; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 206.

postępowania w zależności od tego, czy zakonnik jest chory czy zdrowy⁴⁰. Zarówno przełożony zamierzający zwrócić się z prośbą o nałożenie eksklustracji, jak i organy opiniujące oraz władza kompetentna do nałożenia eksklustracji muszą ocenić czy konkretny przypadek rzeczywiście wymaga zastosowania tak radykalnego środka⁴¹.

Słuszność i miłość wymaga także poinformowania zakonnika o wniesieniu prośby o eksklustrację przymusową dając mu możliwość przedstawienia swoich racji⁴² oraz domaga się udzielenia zakonnikowi pomocy, także pomocy finansowej, w okresie eksklustracji⁴³.

c. Prośba o nałożenie eksklustracji

Jeżeli wysiłki, podejmowane przez przełożonych i zmierzające do tego, aby zakonnik się poprawił, okazały się bezskuteczne, można wystąpić z prośbą o nałożenie eksklustracji.

Pismo z prośbą i nałożenie eksklustracji wnosi najwyższy przełożony zakonny⁴⁴. W instytutach zakonnych scentralizowanych, zarówno na prawie papieskim jak i diecezjalnym, będzie nim przełożony generalny. W przypadku klasztoru mniszek będzie nim przełożony generalny instytutu zakonnego, któremu klasztor podlega⁴⁵ albo przełożona wyższa klasztoru powierzonego szczególnej trosce biskupa diecezjalnego, za potwierdzeniem tegoż biskupa⁴⁶, chyba że Konstytucja inaczej postanawia⁴⁷.

Warunkiem przedstawienia prośby jest:

- poważna przyczyna, z zachowaniem słuszności i miłości⁴⁸, o czym wspomniano już wcześniej;
- zgoda rady najwyższego przełożonego⁴⁹. W tym celu najwyższy przełożony musi zwołać członków swej rady, przedstawić im całą sprawę i poddać ją głosowaniu. Zarówno przełożony najwyższy jak i jego rada muszą ocenić czy istnieją poważne przyczyny i muszą zwrócić uwagę na to, aby postąpić ze słusznością i miłością. Dla ważności aktu wymagana jest zgoda bezwzględnej większości obecnych członków rady⁵⁰. Na ogół Konstytucje instytutów

⁴⁰ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 328-329.

⁴¹ Por. E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 348.

⁴² Por. V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 370-371.

⁴³ Por. M. Ruessmann, *Exclausturation*, 69, 176-177; M. C. Donogh, *Exclausturation*, in *The Jurist* 49 (1989) 606.

⁴⁴ Por. KPK 1983, kan. 686,3.

⁴⁵ Por. tamże, kan. 614.

⁴⁶ Por. tamże, kan. 615.

⁴⁷ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 328.

⁴⁸ Por. KPK 1983, kan. 686,3.

⁴⁹ Por. tamże.

⁵⁰ Por. tamże, kan. 127,1.

zakonnych domagają się uzyskania przez najwyższego przełożonego zgody ze strony jego rady celem przedstawienia Stolicy Apostolskiej jakiegokolwiek sprawy. Gdyby jednak o tym nie wspominały, najwyższy przełożony nie może skierować do Stolicy Apostolskiej prośby o nałożenie eksklaustracji bez zgody swej rady.

– Zgoda ordynariusza miejsca, w którym zamieszka zakonnik eksklaustrowany, jeśli jest on duchownym. W przypadku eksklaustracji zwykłej Kodeks domaga się, przed jej udzieleniem, zgody ordynariusza miejsca, gdzie zamieszka zakonnik eksklaustrowany, który jest duchownym⁵¹. Mówiąc natomiast o eksklaustracji nałożonej nie wspomina o takim wymogu w przypadku duchownych. Komentatorzy, podejmujący tę sprawę, uważają, że zgoda ordynariusza miejsca jest potrzebna również w przypadku eksklaustracji nałożonej na zakonnika, który jest duchownym⁵². Wydaje się, że gdyby ordynariusz miejsca, gdzie zakonnik zamieszka, nie dał swej zgody, wówczas można zastosować eksklaustrację przymusową, ale równocześnie trzeba także zawiesić zakonnika-kapłana we wszystkich czynnościach wynikających ze święceń⁵³.

Zgodnie z praktyką Kongregacji Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego w prośbie należy podać: dane personalne zakonnika (imię i nazwisko, datę i miejsce urodzenia, datę złożenia pierwszej profesji i profesji wieczystej, a jeśli zakonnik jest duchownym to również datę przyjęcia święceń); formalną prośbę o nałożenie eksklaustracji, motywy eksklaustracji, miejsce zamieszkania w okresie eksklaustracji; opis wysiłków podejmowanych przez przełożonych celem pozyskania zakonnika do właściwego życia zakonnego z uwzględnieniem ostrzeżeń przed ewentualną eksklaustracją nałożoną; informację o zgodzie rady przełożonego najwyższego; miejscowość, datę, podpis, pieczęć najwyższego przełożonego. Do prośby należy dołączyć *curriculum vitae* zakonnika, informacje dotyczące pomocy finansowej dla niego i zgody ordynariusza miejsca, gdzie zamieszka, jeśli jest on duchownym, a także ewentualną prośbę o umieszczenie klauzuli zabraniającej noszenia stroju zakonnego w okresie eksklaustracji oraz jej motywy.

d. Władza kompetentna

Władzą kompetentną do nałożenia eksklaustracji jest, w zależności od charakteru instytutu zakonnego, Stolica Apostolska i biskup diecezjalny.

⁵¹ Por. tamże, kan. 686,1.

⁵² Zob.: D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 593; L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, 787.

⁵³ Por. A. Gutierrez, *Exclaustratio ad nutum S. Sedis*, in CpR 32 (1953) 338; E. McDonough, *Exclaustration*, in *The Jurist* 49 (1989) 597; F. Ciccimarra, *Esclaustrazione imposta ed esclaustrazione qualificata*, in *Vita Consacrata* 27 (1991) 993; R. Hill, *The Troubling Religious*, in *Review for Religious* 48 (1989) 463.

Jeżeli zakonnik należy do instytutu zakonnego na prawie papieskim, najwyższy przełożony winien skierować swoją prośbę do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, jeśli należy do instytutu zakonnego na prawie diecezjalnym, prośbę należy przesłać do biskupa diecezjalnego, a konkretnie do biskupa diecezji, na terenie której znajduje się dom, do którego przypisany jest zakonnik⁵⁴.

e. Czas trwania

Czas trwania eksklaustracji nałożonej określa władza wydająca dekret; może on być wydany na czas określony albo *ad nutum auctoritatis*, czyli na czas nieokreślony, którego termin końcowy będzie zależał od decyzji wydającej go władzy⁵⁵. Będzie rzeczą logiczną i stosowną, aby powrót zakonnika do wspólnoty dokonał się w porozumieniu z władzą instytutu, chociaż zgoda tej władzy nie jest wymagana do godziwości ani tym bardziej do ważności decyzji Stolicy Apostolskiej czy biskupa diecezjalnego⁵⁶.

7. Dekret eksklaustracji nałożonej

Stolica Apostolska albo, jeśli instytut zakonny jest na prawie diecezjalnym – biskup diecezjalny, zanim wydadzą dekret eksklaustracji nałożonej, muszą najpierw zastanowić się czy wszystko odbyło się zgodnie z przepisami prawa i ocenić czy przedstawiony przypadek rzeczywiście wymaga zastosowania tak radykalnego środka, jakim jest eksklaustracja przymusowa.

Dekret eksklaustracji nałożonej należy sporządzić na piśmie i w odpowiedniej formie. Powinno się w nim podać imię i nazwisko zakonnika; wspomnieć o prośbie wniesionej przez najwyższego przełożonego za zgodą jego rady, powody nałożenia eksklaustracji wskazane przez najwyższego przełożonego, wysiłki podejmowane przez przełożonych celem zaradzenia sytuacji i pozyskania zakonnika do życia zakonnego i wspólnotowego, zgodę ordynariusza miejsca, gdzie zamieszka zakonnik eksklaustrowany. Dekret powinien zawierać: formalne nałożenie eksklaustracji; określenie czasu trwania eksklaustracji, jej skutków i obowiązków eksklaustrowanego; miejscowość, datę, podpis, pieczęć. Dekret może także zawierać specjalne klauzule, np.: zakaz noszenia stroju zakonnego.

⁵⁴ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato* in *I procedimenti speciali*, 329.

⁵⁵ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 593-594; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 348.

⁵⁶ Por. F. Ciccimarra, *Esclaustrazione imposta ed esclaustrazione qualificata*, in *Vita Consacrata* 27 (1991) 993; J. Beyer, *Risposte ai quesiti*, in *Vita Consacrata* 23 (1987) 62; M. Ruessmann, *Exclausturation*, 131-135.

g. Rekurs przeciwko dekretowi nakładającemu eksklaustrację

Jeżeli zakonnik, który otrzymał dekret eksklaustracji nałożonej, uważa, że został nim pokrzywdzony, może skorzystać z prawa do wniesienia rekursu. Zanim jednak to uczyni, musi najpierw zwrócić się do autora dekretu z prośbą o jego odwołania⁵⁷. Prośbę należy złożyć w terminie zawitym dziesięciu dni użytecznych od zawiadomienia o dekrete, zgodnie z prawem⁵⁸. Dopiero po tej prośbie, zgodnie z przepisami prawa⁵⁹, zakonnik może wnieść rekurs do hierarchicznego przełożonego tego, kto wydał dekret⁶⁰. Rekurs można złożyć u autora dekretu, który musi go zaraz przesłać do właściwego przełożonego hierarchicznego⁶¹. Jeśli dekret eksklaustracyjny wydała Stolica Apostolska, wówczas rekurs należy wnieść do drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej w terminie 30 dni od zawiadomienia o wydaniu dekretu⁶²; jeśli natomiast dekret wydał biskup diecezjalny, rekurs należy wnieść w terminie 15 dni użytecznych od dnia powiadomienia o dekrete do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego⁶³.

7. Eksklaustracja *ad experimentum*

Tego rodzaju eksklaustracja, nazywana także sekularyzacją *ad experimentum*⁶⁴, nie jest przewidziana w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Stosowana jest ona natomiast w praktyce Stolicy Apostolskiej w stosunku do zakonników będących duchownymi, którzy chcą odejść definitywnie z instytutu zakonnego przy jednoczesnym pozostaniu duchownymi⁶⁵. Jeśli biskup diecezjalny wyrazi zgodę na natychmiastowe inkardynowanie takiego duchownego do swej diecezji, wówczas Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego udziela indultu sekularyzacji *pure et simplicitate*, w oparciu o którą zakonnik odchodzi definitywnie z instytutu i jednocześnie zostaje inkardynowany do diecezji⁶⁶. Jeśli nato-

⁵⁷ Por. KPK 1983, kan. 1734,1.

⁵⁸ Por. tamże, kan. 1734,2.

⁵⁹ Por. tamże, kan. 1735.

⁶⁰ Por. tamże, kan. 1737,1.

⁶¹ Por. tamże.

⁶² Por. *Secretaria Status, Normae speciales in Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae ad experimentum servandae, 25 martii 1968, art. 105,1*, in *Enchiridion Vaticanum, VIII, Edizioni Dehoniane, Bologna 1984, s. 571*.

⁶³ Por. KPK 1983, kan. 1737,2.

⁶⁴ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 330.

⁶⁵ Por. A. Gutierrez, *De acceptatione indulti saecularizationis*, in *CpR* 32 (1953) 191-192; M. Ruessmann, *Exclaustration*, 19.

⁶⁶ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 330-331; M. Ruessmann, *Exclaustration*, 19, przypis 15.

miast biskup diecezjalny wyrazi zgodę jedynie na okres próby, zgodnie z kan. 693, wówczas Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego udziela indultu eksklustracji *ad experimentum* na pięć lat ze specjalnymi skutkami prawnymi⁶⁷. Specyfika eksklustracji *ad experimentum* polega na tym, że jest ona prawdziwą eksklustracją przy jednoczesnej tendencji do sekularyzacji⁶⁸. W okresie pięciu lat biskup diecezjalny może dekretem inkardynować zakonnik-duchownego do swojej diecezji w jakimkolwiek momencie, a wtedy *ipso facto* ustają wszelkie związki zakonnika z własnym instytutem i zostaje zwolniony ze wszystkich obowiązków właściwych życiu zakonnemu⁶⁹. Taki sam skutek powstaje na mocy prawa jeśli upłynie pięć lat próby, a biskup diecezjalny nie sprzeciwia się inkardynacji duchownego do diecezji⁷⁰. W przeciwnym wypadku zakonnik ma obowiązek powrócić do swego instytutu, chyba że otrzyma nowe pozwolenie⁷¹.

Indult eksklustracji *ad experimentum* jest wynikiem postępowania zmierzającego do uzyskania indultu sekularyzacyjnego.

8. Eksklustracja kwalifikowana

Jest to eksklustracja, o której aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego nie wspomina, ale jest ona stosowana w praktyce Stolicy Apostolskiej w szczególnych okolicznościach względem zakonników posiadających święcenia⁷². W ten sposób daje się zakonnikowi pewien okres czasu, aby żył w świecie na sposób osób świeckich i poważnie przemyślał swoją intencję powrotu do stanu świeckiego⁷³. Zastosowanie tego rodzaju środka prewencyjnego przez

⁶⁷ Por. J. Torres, *La procedura di escaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 331.

⁶⁸ Por. tamże.

⁶⁹ Indult eksklustracji *ad experimentum* postanawia: „Transacto vero praefato tempore, vel etiam prius, si definitive recipiatur, Orator, congrua sustentatione provisus, maneat saecularizatus ideque solutus a votis in Instituto emissis, firmis oneribus Ordini adnexis, ac ipso facto incardinatus ..., ad normam Canonum 265, 267, 269 Codicis Iuris Canonici” (Z formularza indultu używanego w Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego przy eksklustracji *ad experimentum*).

⁷⁰ Por. KPK 1983, kan. 693.

⁷¹ Por. J. Torres, *La procedure di escaustrozione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 333.

⁷² Por. *Eksklustracja*, w M. Daniłuk-K. Kłauza, Podręczna encyklopedia, 114; J. Torres, *La procedura di escaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 329; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 373; E. Gambari, *La vita religiosa oggi*, 601; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 335.

⁷³ Por. J. Torres, *La procedura di escaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 329-330; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 335; R. Uessmann, *Excaustration*, 20-21.

Kongregację Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego⁷⁴ często powoduje zdecydowany powrót do życia zakonnego i kapłańskiego⁷⁵. Jest ona udzielana wyłącznie wtedy, kiedy istnieje uzasadniona nadzieja przezwyciężenia kryzysu i powrotu do życia zakonnego i kapłańskiego.

Ponieważ przyjmuje się powszechnie, że eksklaustracja kwalifikowana nie ma charakteru karnego, ale jest łaską, dlatego też powinna się opierać na prośbie zainteresowanego zakonnika albo na jego zgodzie⁷⁶. Niektórzy komentatorzy skłaniają się wprawdzie do twierdzenia, że może być ona udzielona na prośbę zainteresowanego⁷⁷, ale jeśli to ma być pomoc, której zakonnik potrzebuje, to powinna też być możliwość zaproponowania mu jej przez przełożonego czy Stolicę Apostolską.

Postępowanie, które doprowadzi do eksklaustracji kwalifikowanej, może być różne w zależności od tego, kto zwraca się z prośbą i o co prosi:

1. Zainteresowany zakonnik zwraca się z prośbą do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego o udzielenie eksklaustracji kwalifikowanej. Postępowanie będzie takie samo, jak w przypadku eksklaustracji zwykłej na okres przekraczający trzy lata;
2. Zainteresowany zakonnik zwraca się z prośbą do Stolicy Apostolskiej, ale ona – idąc może wbrew sugestiom najwyższego przełożonego i jego rady – widząc nadzieję na powrót zakonnika do życia zakonnego i kapłańskiego, udziela mu eksklaustracji kwalifikowanej. Postępowanie będzie takie, jak w przypadku sekularyzacji;
3. Najwyższy przełożony, za zgodą zainteresowanego zakonnika, zwraca się z prośbą do Stolicy Apostolskiej o udzielenie eksklaustracji kwalifikowanej. Postępowanie będzie takie samo, jak w przypadku eksklaustracji zwykłej na okres przekraczający trzy lata.

Praktyka Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego wykazuje, że w przypadku składania prośby o eksklaustrację kwalifikowaną, uwzględniając fakt, że zakonnik-kapłan nie będzie sprawował żadnych funkcji wypływających ze święceń, nie jest wymagana zgoda ordynariusza miejsca, gdzie zakonnik zamieszka⁷⁸.

⁷⁴ Eksklaustracji kwalifikowanej nie może udzielić biskup diecezjalny.

⁷⁵ Por. J. T o r r e s, *La procedura di escaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 330, przypis 41.

⁷⁶ Por. A. G u i e r r e z, *De excaustratione qualificata*, in *CpR* 36 (1955) 375; A. C a r r, *Excaustration of Religious Priest*, in *The Homiletic and Pastoral Review* 64 (1963) 263.

⁷⁷ Zob.: F. C i c c i m a r r a, *Ecaustrazione imposta ed escaustrazione qualificata*, in *Vita Consacrata* 27 (1991) 994; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 367 I 372; E. G a m b a r i, *Vita religiosa oggi*, 601.

⁷⁸ Zob.: M. R u e s s m a n n, *Excaustration*, 86. W ośmiu przypadkach eksklaustracji kwalifikowanej udzielonej w 1988 roku nie ma żadnej wzmianki o opinii lub zgodzie biskupa, a w jednym przypadku instytut wprost mówi, że „nihil obstat” ordynariusza miejsca nie jest konieczne, ponieważ zakonnik-kapłan pragnie żyć jako osoba świecka (Zob.: Prof. N. 14253/88.Por. także: M. R u e s s m a n n, *Excaustration*, 406).

Eksklustracja kwalifikowana, oprócz skutków wspólnych każdej eksklustracji, pociąga za sobą specjalne skutki prawne, którymi są:

- niemożliwość wykonywania władzy święceń i noszenia habitu zakonnego;
- zawieszenie wszystkich przywilejów i obowiązków duchownych i zakonnych z wyjątkiem obowiązku celibatu;
- korzystanie z sakramentów świętych na sposób osób świeckich;
- zależność od ordynariusza miejsca i od przełożonych oraz ich troska o niego celem prowadzenia godziwego i uczciwego życia, przewyciężenia kryzysu, z możliwością nałożenia praktyk pobożnych i modlitw;
- konieczność złożenia pisemnej deklaracji, poprzez którą zakonnik zobowiązuje się do zapewnienia sobie środków na swoje utrzymanie w świecie;
- ponowne zwrócenie się do Stolicy Apostolskiej po upływie czasu, na jaki została udzielona eksklustracja, celem podjęcia przez nią – w zależności od sytuacji – kolejnej decyzji⁷⁹. Decyzją tą może być redukcja do stanu świeckiego z obowiązkiem zachowania celibatu i klauzulą *sine spe readmissionis*⁸⁰.

9. Kanoniczne skutki eksklustracji

Udzielenie albo nałożenie eksklustracji, niezależnie od przyczyny i czasu trwania, pociąga za sobą określone skutki kanoniczne trwające przez cały czas korzystania z indultu albo nałożenia dekretu eksklustracyjnego⁸¹. Ustawodawca kościelny określa je w ustawie ze względu na to, aby zakonnik – pozostając nadal członkiem instytutu – nie został pozbawiony wszystkich swoich praw i aby nie podlegał obowiązkom, których nie będzie w stanie zrealizować z powodu przebywania poza wspólnotą.

Kanoniczne konsekwencje eksklustracji są następujące:

- zwolnienie z obowiązków, które nie dają się pogodzić z nowymi warunkami życia⁸². Dotyczy to zarówno ślubów jak i pozostałych obowiązków określonych przez prawo powszechne i własne. Jeśli chodzi o ślub czystości, to nie wydaje się, aby było możliwe jakiegokolwiek złagodzenie zarówno

⁷⁹ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 330; *Eksklustracja*, in M. Daniluk-K. Klauza, *Podręczna encyklopedia*, 114; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 335; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 372; E. Gambari, *Vita religiosa oggi*, 601; A. Gutierrez, *De exclaustatione qualificata*, in *CpR* 36 (1955) 366, 377; F. Ciccimarra, *Esclaustrazione imposta ed esclaustrazione qualificata*, in *Vita Consacrata* 27 (1991) 995; M. R u e s s m a n n, *Exclaustation*, 181.

⁸⁰ Por. J. Torres, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in *I procedimenti speciali*, 330.

⁸¹ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 595.

⁸² Por. KPK 1983, kan. 687.

względem zachowania doskonałej czystości w celibacie, jak i pod względem skutków karnych usiłowania zawarcia małżeństwa⁸³.

Ślub posłuszeństwa nie może być z pewnością praktykowany w taki sposób jak jest on praktykowany w domu zakonnym. W praktyce jednak prawie całkowicie zapomina się o więzach posłuszeństwa łączących zakonnika eksklaustrowanego z jego przełożonymi. Zazwyczaj więzy te prawie nigdy nie są wykorzystane przez przełożonych⁸⁴.

Również ślub ubóstwa wymaga nowego uregulowania. W przypadku eksklaustracji bezkonfliktowej byłoby rzeczą stosowną, aby zakonnik eksklaustrowany przedstawił przełożonemu swoje możliwości ekonomiczne i otrzymał od niego potrzebne dyspensy i, w razie potrzeby, pomoc finansową. Dyspensy mogą dotyczyć m.in. zmiany rozporządzenia w sprawie zarządzania swoimi dobrami, ich użytkowania i korzystania z ich owoców; używania stypendium czy pensji, które na mocy prawa należą do wspólnoty; obowiązku przedkładania przełożonym do zatwierdzenia aktów nadzwyczajnego zarządzania swoimi dobrami⁸⁵. Jeśli natomiast eksklaustracja jest konfliktowa, to wówczas sytuacja może być nieraz bardzo trudna dla przełożonych, zwłaszcza w przypadku żądań finansowych ponad to, co konieczne. Żądania wygórowane mogą oznaczać, że trzeba było raczej podjąć proces wydalenia, z którego – w razie potrzeby – można skorzystać, a nie eksklaustrację⁸⁶.

Również z pozostałych obowiązków określonych przez prawo powszechne i własne zakonnik eksklaustrowany jest zwolniony, jeżeli nie dają się one pogodzić z nowymi warunkami życia np.: z obowiązków wynikających z życia wspólnego, z porządku dnia, z aktów wspólnych; z obowiązku zwracania się z prośbą o określone pozwolenia⁸⁷.

⁸³ Por. J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 331-332 oraz przypis 44; E. M c D o n o u g h, *Separation of Mambers from the Institute (cc. 684-709)*, in A Handbook on Canons 573-746, ed. J. H i t e - S . H o l l a n d - D . W a r d, The Liturgical Press, Collegeville 1985, 234; M. R u e s s m a n n, *Exclausturation*, 134.

⁸⁴ Por. J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 332; M. R u e s s m a n n, *Exclausturation*, 156-164; F. J. E g a ñ a, *Quale è la responsabilità dei superiori e dell'ordinario del luogo*, in *Vita Consacrata* 28 (1992) 486-487.

⁸⁵ Por. J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 332; M. R u e s s m a n n, *Exclausturation*, 144-156; E. G a m b a r i, *Vita religiosa oggi*, 599-600; E. M c D o n o u g h, *Separation of Members from the Institute (cc.684-704)*, in A Handbook on Canons 573-746, 234; F. C i c c i m a r r a, *Esclaustrazione imposta ed esclaustrazione qualificata*, in *Vita Consacrata* 27 (1991) 993; R. M c D e r m o t t, *Separation of Members from the Institute (684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 515.

⁸⁶ Por. J. T o r r e s, *La procedura di esclaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 332.

⁸⁷ Por. tamże, 333; M. R u e s s m a n n, *Exclausturation*, 139-140; D. J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 595; G. G h i r l a n d a, *Il diritto della Chiesa*, 209; E. M c D o n o u g h, *Exclausturation*, in *The Jurist* 49 (1989) 602-603.

- zależność od przełożonych i troska przełożonych⁸⁸. Zakonnik eksklaustrowany zależy od swoich przełożonych „jako podwładny i jako zakonnik”⁸⁹ i jednocześnie przełożeni powinni się troszczyć o jego dobro. Przełożony, domagając się zależności, winien okazać troskę duszpasterską i braterską względem eksklaustrowanego. Eksklaustrowany natomiast, domagając się troski duszpasterskiej, nie może unikać zależności od przełożonego. Konkretny sposób realizacji, zarówno zależności jak i troski duszpasterskiej, powinny być określone stosownie do specyfiki każdego przypadku⁹⁰.
- zależność od ordynariusza miejsca⁹¹. Każdy zakonnik eksklaustrowany zależy również od ordynariusza miejsca, który może się od niego domagać wypełniania obowiązków oraz postępowania odpowiadającego osobie konsekrowanej. Jeżeli jest on duchownym, wówczas zależność jest tym bardziej konieczna ze względu na pełnienie posług wynikających ze święceń⁹².
- możliwość noszenia stroju zakonnego⁹³. Indult eksklaustracyjny może zabronić, z uzasadnionych racji, noszenia habitu instytutu. W przeciwnym wypadku zakonnik eksklaustrowany może nosić strój zakonny⁹⁴.
- pozbawienie głosu czynnego i biernego⁹⁵. Forma życia zakonnika eksklaustrowanego sprawia, że zachowanie głosu czynnego i biernego byłoby niesłuszne i przeciwwskazane. Jest to także skutek celu i subiektywnych przyczyn eksklaustracji⁹⁶.

⁸⁸ Por. KPK 1983, kan. 687.

⁸⁹ J. Torres, *La procedura di escaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 333.

⁹⁰ Por. tamże, 333-334; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 156-159; P. P i n t o, *Exclaustratio et absentia a domo des religieuses*, in *Studia Canonica* 11 (1977) 395.

⁹¹ Por. KPK 1983, kan. 687.

⁹² Por. J. Torres, *La procedura di escaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 333-334; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 159-164; J. D. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 596; F. E g a ñ a, *Quale è la responsabilità dei superiori e dell'ordinario del luogo*, in *Vita Consacrata* 28 (1992) 486-487; G. G h i r l a n d a, *Il diritto della Chiesa*, 209; *Commento al Codice di diritto Canonico*, 430; E. M c D o n o u g h, *Exclaustration*, in *The Jurist* 49 (1989) 604; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 369.

⁹³ Por. KPK 1983, kan. 687.

⁹⁴ Por. J. Torres, *La procedura di escaustrazione del consacrato*, in I procedimenti speciali, 335; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 368; R. M c D e r m o t t, *Separation of Members from the Institute (cc 684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 516; *Commento ai canoni 607-709. Gli istituti religiosi*, Note usate nella Scuola Pratica della CIVCSVA, Roma 1983-1985, 137; G. L o b i n a, *La separazione dei religiosi dall'istituto*, in *Apollinaris* 56 (1983) 119; E. M c D o n o u g h, *Exclaustration*, in *The Jurist* 49 (1989) 604; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 164-166.

⁹⁵ Por. KPK 1983, kan. 687.

⁹⁶ Por. D. J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 599; J. Torres, *La procedura di escaustrazione del consacrato* in I procedimenti speciali, 335-336; M. R u e s s m a n n, *Exclaustration*, 172-175.

Poza tym zakonnik eksklaustrowany zachowuje swoje fundamentalne prawa wypyływające z profesji zakonnej, ze ślubów, z włączenia do instytutu. Ma ponadto prawo, celem zrealizowania swego powołania, do korzystania z pomocy instytutu, również pomocy finansowej, a także z życia we wspólnocie (w przypadku eksklastracji dobrowolnej), z łask duchowych instytutu, modlitw za zmarłych, informacji dotyczących życia i działalności instytutu⁹⁷.

II. Sekularyzacja

W kanonistyce sekularyzacja oznacza pozwoleńie na definitywne odejście z instytutu zakonnego z własnej inicjatywy wiążące się ze zwolnieniem ze ślubów i z ich skutków⁹⁸. Może ona dotyczyć zarówno zakonnika o ślubach czasowych⁹⁹ jak i zakonnika o ślubach wieczystych¹⁰⁰.

1. Sekularyzacja zakonnika o ślubach czasowych

Może się zdarzyć, że zakonnik, który złożył profesję czasową, ma słuszny powód, skłaniający go do zwrócenia się z prośbą do kompetentnej władzy o zezwolenie na odejście z instytutu przed upływem czasu swoich ślubów.

a. Przyczyny

Definitywne odejście z instytutu w okresie ślubów czasowych może być uzasadnione jedynie poważną przyczyną nie cierpiącą zwłoki¹⁰¹. Chodzi tutaj bowiem o publiczne śluby złożone Bogu. Stąd zakonnik, o ile to możliwe, powinien pozostać w instytucie do czasu ich wygaśnięcia.

⁹⁷ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 596-597; M. Ruesmann, *Exclastration*, 176-180, 193-209; E. McDonough, *Exclastration*, in *The Jurist* 49 (1989) 606; *Commento al Codice di Diritto Canonico*, 430.

⁹⁸ Por. *Sekularyzacja*, w: M. Daniluk-K. Klauza, *Podręczna encyklopedia*, 252; P. Palazzini, *Secularization*, en DDC, VII, 906; Idem. *Saecularizatio*, in DMC, IV, 178; F.J. Egaña, *Secularizzazione dei religiosi*, in NDDC, 975; *Direttorio Canonico*, Edizioni Paoline, Milano 1988, 248; J.R. Bar-J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 183; J.R. Bar, *Poradnik*, 117; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 198; E. Gambari, *Vita religiosa oggi*, 601; *Commento al Codice di Diritto Canonico*, 430; B. Primetshofer, *Ordensrecht*, Verlag Rombach, Freiburg 1988, 174; R.M. McDermott, *Separation of Members from Institute (cc. 684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 517; J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in *I procedimenti speciali*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1992, 357; E.McDonough, *Seoparation of Members form the Institute (cc.684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-709*, 245.

⁹⁹ Por. KPK 1983, kan. 688,2.

¹⁰⁰ Por. tamże, kan. 691,1.

¹⁰¹ Por. D.J. Andres, *El derecho do los religiosos*, 604; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 409; *Commento al Codice di diritto canonico*, 431.

Kodeks nie podaje konkretnych przyczyn uzasadniających prośbę o indult odejścia z instytutu; mówi tylko, że powinna ona być poważna¹⁰². Komentatorzy, interpretując tekst ustawowy, twierdzą, że zakonnik ma poważną przyczynę do zwrócenia się z prośbą o dyspensę od ślubów, jeśli: czuje się niezdolny do zachowania ślubów pomimo tego, że zrobił wszystko, co możliwe, aby wypełnić zobowiązania podjęte wobec Boga i Kościoła albo napotyka w tym względzie duże trudności¹⁰³; nie ma powołania do życia zakonnego albo popełnił wielki błąd w wyborze konkretnego instytutu zakonnego albo też ma poważne wątpliwości odnośnie swego powołania¹⁰⁴; ma duże trudności albo nie może sprostać wymogom życia zakonnego właściwym instytutowi¹⁰⁵; jest niezdolny do życia we wspólnocie¹⁰⁶; ma poważne obowiązki względem rodziny¹⁰⁷.

Ocena wystarczalności przyczyn należy do władzy udzielającej indultu¹⁰⁸.

b. P r o ś b a z a k o n n i k a

Jeżeli zakonnik uważa w sumieniu, że wybrał niewłaściwą drogę w swoim życiu i czuje się niezdolny do realizacji powziętego zobowiązania wobec Boga i Kościoła, może odczekać do upływu czasu profesji i wówczas opuści swobodnie instytut albo – jeżeli ten czas jest jeszcze długi lub wymaga szybkiego działania – może złożyć pisemną prośbę o zezwolenie na definitywne odejście z instytutu przed upływem czasu ślubów¹⁰⁹.

W prośbie, skierowanej do kompetentnej władzy, powinien: podać swoje dane personalne (imię i nazwisko, datę urodzenia, czas złożenia albo odnowienia profesji zakonnej); zwrócić się z formalną prośbą o sekularyza-

¹⁰² Kodeks postanawia: „Na prośbę profesa ślubów czasowych, który dla ważnej przyczyny pragnie opuścić instytut...” (kan. 688,2).

¹⁰³ Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in I procedimenti speciali, 359; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 409; R.M.McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 516.

¹⁰⁴ Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in I procedimenti speciali, 359; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 351; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 410; E. Gambari, *Vita religiosa oggi*, 602; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 199; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 341.

¹⁰⁵ Por. J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 410; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 199; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 341; R.M. McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 516.

¹⁰⁶ Por. J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 199.

¹⁰⁷ Por. M.McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 516.

¹⁰⁸ Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in I procedimenti speciali, 361; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 410.

¹⁰⁹ Por. E. McDonough, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-746*, 242.

cję; podać motywy sekularyzacji; podać miejscowość oraz umieścić datę i podpis.

c. Władza kompetentna

Władzą kompetentną do udzielenia indultu sekularyzacyjnego zakonnikowi o ślubach czasowych jest: najwyższy przełożony instytutu, zarówno na prawie papieskim jak i na prawie diecezjalnym; przełożony wyższy klasztoru niezależnego powierzonego szczególnej trosce biskupa diecezjalnego, zgodnie z kan. 615¹¹⁰; przełożony określony przez Konstytucje w klasztorach niezależnych złączonych z jakimś instytutem męskim, którego przełożony posiada władzę nad tym klaszturem, zgodnie z kan. 614¹¹¹.

Prośba zatem, w zależności od przypadku, winna być skierowana do jednego z nich.

Zanim jednak wydadzą oni indult sekularyzacyjny powinni rozważyć i ocenić motywy sekularyzacji oraz uzyskać zgodę swojej rady¹¹². W tym celu muszą zwołać swoją radę, przedstawić jej sprawę i poprosić o wyrażenie swego stanowiska. Dla ważności indultu konieczne jest uzyskanie zgody bezwzględnej większości obecnych członków rady¹¹³.

d. Indult sekularyzacyjny

Indult sekularyzacyjny, wydany na piśmie, powinien zawierać: imię i nazwisko zakonnika; wzmiankę o jego prośbie i o uzyskaniu przez przełożonego najwyższego zgody swej rady; formalne pozwolenie na sekularyzację; określenie skutków sekularyzacji; miejscowość, datę, podpis, pieczęć.

¹¹⁰ Por. KPK 1983, kan. 688,2.

¹¹¹ Kodeks Prawa Kanonicznego nie określa władzy kompetentnej do wydania indultu definitywnego odejścia z instytutu w przypadku klasztorów niezależnych złączonych z jakimś instytutem męskim, którego przełożony posiada władzę nad tym klaszturem, zgodnie z kan. 614.

Konstytucje ŚS. Karmelitanek Bosych, których jedne klasztory podlegają ordynariuszowi miejsca, a drugie przełożonemu zakonnemu Karmelitów Bosych, postanawiają: „Jeśli profeska o ślubach czasowych poprosiłaby dobrowolnie dla ważnej przyczyny o opuszczenie Zakonu przed wygaśnięciem świętych więzów, Przełożony Generalny za zgodą Definitorium, na mocy przywileju apostołskiego udzielonego Zakonowi, będzie mógł wydać stosowny indult. Klasztory, o których mowa w kan. 615, mogą zwrócić się, oprócz Przełożonego Generalnego, także do Biskupa diecezjalnego, zgodnie z kan. 688,2, w celu potwierdzenia indultu wydanego przez Przorysz” (*Konstytucje Karmelitanek Bosych, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską 17 września 1991 roku*, art. 194).

¹¹² Por. KPK 1983, kan. 688,2. W klasztorach niezależnych zgodę musi wyrazić, w zależności od postanowienia Konstytucji, albo kapituła albo rada klasztoru.

¹¹³ Por. KPK 1983, kan. 127,1.

Indult wydany przez najwyższego przełożonego instytutu zakonnego na prawie papieskim nie potrzebuje żadnego potwierdzenia¹¹⁴. Natomiast wydany przez najwyższego przełożonego instytutu zakonnego na prawie diecezjalnym albo przez przełożonego wyższego klasztoru niezależnego powierzonego szczególnej trosce biskupa diecezjalnego, zgodnie z kan. 615, musi być do ważności potwierdzony przez biskupa domu, do którego zakonnik był przypisany¹¹⁵.

Indult sekularyzacyjny powoduje skutki prawne dopiero po powiadomieniu o nim zainteresowanego i po jego przyjęciu¹¹⁶. Dlatego też przyjęcie indultu albo jego ewentualne odrzucenie powinno być wyraźne i jasne; najlepiej, jeśli zostanie potwierdzone na piśmie.

2. Sekularyzacja zakonnika o ślubach wieczystych

Kościół pragnie, aby zakonnik po ślubach wieczystych nie prosił o definitywne odejście z instytutu. Chodzi tutaj bowiem o specjalne przymierze z Chrystusem o charakterze oblubieńczym, o poświęcenie się Bogu na całe życie, o wierność powołaniu otrzymanemu od Boga¹¹⁷. Dlatego też ewentualna decyzja o definitywnym odejściu z instytutu powinna być podjęta „z bardzo poważnych przyczyn rozważonych wobec Boga”¹¹⁸.

a. P r z y c z y n y

Podobnie jak w przypadku sekularyzacji w okresie ślubów czasowych, tak i przy sekularyzacji po złożeniu profesji wieczystej Kodeks Prawa Kanonicznego nie podaje konkretnych przyczyn, które by uzasadniały prośbę o definitywne odejście z instytutu. Komentatorzy ustaw kodeksowych wymieniają m.in. następujące przyczyny: brak albo utrata powołania zakonnego¹¹⁹; niezdol-

¹¹⁴ Por. tamże, kan. 688,2. Por. także: D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 605; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 340; J. T o r r e s, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in I procedimenti speciali, 360; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 210.

¹¹⁵ Kodeks Prawa Kanonicznego postanawia: „... w instytutach na prawie diecezjalnym oraz w klasztorach, o których mowa w kan. 615, indult musi być do ważności potwierdzony przez biskupa domu, do którego [zakonnik] należał” (kan. 688,2).

¹¹⁶ Por. KPK 1983, kan. 692.

¹¹⁷ Por. tamże, kan. 573,1; 574,2; 607,1.

¹¹⁸ Por. tamże, kan. 691,1. Chociaż kanon mówi o „przyczynach” a nie o „przyczynie”, to jednak jedna bardzo ważna przyczyna jest wystarczająca, aby poprosić o indult (Por. J. B e y e r, *Il diritto della vita consacrata*, 413; D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 607).

¹¹⁹ Por. J. T o r r e s, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in I procedimenti speciali, 367; E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 356; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 348-349; J.R. B a r - J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 183; J.R. B a r, *Poradnik*, 118; R.M. M c D e r m o t t, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 517.

ność do życia zakonnego¹²⁰; niezdolność do zachowania jednego lub wszystkich ślubów zakonnych¹²¹; niezdolność do życia we wspólnocie¹²²; niezdolność do poświęcenia się działalności własnej instytutu¹²³; pragnienie prowadzenia apostołstwa, którego nie można realizować we własnym instytucie¹²⁴; założenie nowego instytutu¹²⁵; powołanie do życia eremickiego¹²⁶; styl życia niezgodny z naturą i celem instytutu¹²⁷.

Przyczyna, skłaniająca zakonnika o ślubach wieczystych do złożenia prośby o definitywne odejście z instytutu, powinna być rozważona z pomocą roztropnych osób oraz wnikliwie przemyślana wobec Boga i przemodlona. To samo poczucie odpowiedzialności odnosi się także do przełożonych, którzy przygotowują dokumenty sprawy oraz do władzy udzielającej indultu¹²⁸.

b. Władza kompetentna

Władza kompetentna, która może udzielić indultu definitywnego odejścia z jakiegokolwiek instytutu zakonnego jest Stolica Apostolska, a konkretnie Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego¹²⁹. W przypadku instytutów zakonnych na prawie diecezjalnym władzą kompetentną jest również biskup diecezji, na terenie której znajduje się dom, do którego z kolei jest przypisany dany zakonnik¹³⁰.

¹²⁰ Por. E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 356; J.R. Bar J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 183; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 376; J. R. Bar, *Poradnik* 118; F. Bogdan, *Prawo zakonów*, 334; R.M. McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 517.

¹²¹ Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in *I procedimenti speciali*, 367; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 356; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 349; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 377; F.J. Gallen, *Canon Law for religious*, 199.

¹²² Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in *I procedimenti. Ementi speciali*, 368; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 377; F.J. Gallen, *Canon Law for Religious*, 199.

¹²³ Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in *I procedimenti speciali*, 368; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 199.

¹²⁴ Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in *I procedimenti speciali*, 368; J. Bayer, *Il diritto della vita consacrata*, 413.

¹²⁵ Por. tamże

¹²⁶ Por. tamże.

¹²⁷ Por. R.M. McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of canon Law. A text and commentary*, 517.

¹²⁸ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 607; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 357; J. Bayer, *Il diritto della vita consacrata*, 413; F. Bogdan, *Prawo zakonów*, 335; L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, I, 791; R.M. McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 517.

¹²⁹ Por. KPK 1983, kan. 691,2.

¹³⁰ Por. tamże.

c. P r o ś b a z a k o n n i k a

Jeżeli profeso o ślubach wieczystych uzna przed Bogiem, że istnieje bardzo ważna przyczyna, aby poprosić o indult definitywnego odejścia z instytutu, wówczas przedstawia swoją pisemną prośbę najwyższemu przełożonemu swego instytutu¹³¹, kierując ją do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego albo, w przypadku instytutu zakonnego na prawie diecezjalnym, do biskupa-diecezjalnego¹³². Przesłanie prośby bezpośrednio do Stolicy Apostolskiej albo do biskupa diecezjalnego nie przyspieszy postępowania, ponieważ muszą być spełnione jeszcze inne warunki określone przez prawo.

Prośba powinna zawierać: dane personalne (imię i nazwisko, datę urodzenia, datę złożenia pierwszej profesji i profesji wieczystej oraz, w przypadku duchownego, datę przyjęcia święceń); formalną prośbę o indult odejścia z instytutu; przyczyny przemawiające za sekularyzacją; miejscowość, datę i podpis osoby proszącej¹³³.

Najczęściej taką prośbę otrzyma przełożony prowincjalny, który z kolei będzie ją musiał przesłać do przełożonego generalnego. Zanim jednak to uczyni winien podjąć wszelkie możliwe działania zmierzające do rozwiązania trudności czy problemów w inny sposób. Jeżeli podejmowane wysiłki nie dadzą pozytywnego wyniku, prześle otrzymaną prośbę do przełożonego najwyższego; dołączając do niej dokumentację zawierającą jak najpełniejszą informację o danym przypadku, z uwzględnieniem relacji wychowawców i bezpośrednich przełożonych, opisu wysiłków podejmowanych przez instytut celem rozwiązania trudności motywujących prośbę oraz swoim votum¹³⁴.

Do całości materiału należy dołączyć *curriculum vitae* zakonnika proszącego o sekularyzację podając w nim jego imię i nazwisko, wiek, czas trwania profesji, spełniane obowiązki i zadania, zajmowane postawy i postępowanie, stosunek do przełożonych, wierność wobec przyjętych zobowiązań, ewentualne obciążenia psycho-patologiczne¹³⁵.

¹³¹ W klasztorach niezależnych prośbę należy przedstawić wyższemu przełożonemu tegoż klasztoru.

¹³² Por. KPK 1983, kan. 691,1.

¹³³ Por. D.I. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 608; R.M. M c D e r m o t t, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 517; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 347; M.M c D o n o u g h, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-746*, 246; J.F. G a l l e n, *Canon Law for Religions*, 199; *Direttorio canonico* 252.

¹³⁴ Por. J. T o r r e s, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in *I procedimenti speciali*, 368; E. M c D o n o u g h, *Separation od Members from Institute (cc.684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-746*, 246.

¹³⁵ Por. D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 609; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 335, przypis 21.

Czynna współpraca przełożonego prowincjalnego w przygotowaniu potrzebnych dokumentów i informacji jest konieczna zwłaszcza w dużych instytutach zakonnych, gdyż w przeciwnym razie najwyższy przełożony i jego rada nie będą mogli wyrobić sobie uzasadnionego osądu o danym przypadku.

Za przygotowanie całej dokumentacji jest odpowiedzialny najwyższy przełożony. Gdyby zatem otrzymał prośbę wprost od zainteresowanego zakonnika albo przesłaną przez przełożonego prowincjalnego bez dodatkowych informacji musi zatroszczyć się o przygotowanie wszystkiego, co potrzebne w tej sprawie.

d. Opinia przełożonego najwyższego i jego rady

Najwyższy przełożony¹³⁶, po otrzymaniu prośby zainteresowanego oraz innych informacji przesłanych mu przez przełożonego prowincjalnego, przygotowuje swoją pisemną opinię w sprawie sekularyzacji¹³⁷. W tym celu powinien przestudiować cały materiał, prosząc ewentualnie o uzupełnienie informacji, oraz rozważyć wszystko przed Bogiem i w sumieniu¹³⁸. Nie wystarczy zwykle poparcie prośby¹³⁹.

Taką samą opinię powinna przygotować rada najwyższego przełożonego jako osoba prawna kolegialna¹⁴⁰.

Zarówno najwyższy przełożony jak i jego rada, których opinia ma charakter informacyjny, mogą się opowiedzieć za albo przeciw indultowi sekularyzacyjnemu¹⁴¹.

e. Przesłanie akt do kompetentnej władzy

Całość materiału, wraz ze swoją opinią oraz opinią swojej rady, przełożony najwyższy¹⁴² przesyła do Stolicy Apostolskiej albo, w przypadku instytutu na prawie diecezjalnym, do właściwego biskupa diecezjalnego¹⁴³, którzy z kolei po uważnym przestudiowaniu sprawy mogą udzielić indultu, poprosić o uzupełnienie informacji, odmówić łaski albo mogą zasugerować inny sposób przezwyciężenia trudności, np. eksklaustrację czy pobyt poza domem instytutu¹⁴⁴.

¹³⁶ W klasztorach niezależnych wyższy przełożony tego klasztoru.

¹³⁷ Por. KPK 1983, kan. 691,1.

¹³⁸ Por. D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 609.

¹³⁹ Por. *Comento al Codice di Diritto Canonico*, 433.

¹⁴⁰ Por. KPK 1983, kan. 691,1.

¹⁴¹ Por. D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 609;

E. M c D o n o u g h, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-746*, 246.

¹⁴² W klasztorach niezależnych wyższy przełożony tegoż klasztoru.

¹⁴³ Por. KPK 1983, kan. 691, 1-2.

¹⁴⁴ Por. D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 610; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 215; *Direttorio canonico*, 253.

f. Indult sekularyzacyjny

Indult definitywnego odejścia z instytutu zakonnego powinien być wydany na piśmie. Należy w nim wymienić imię i nazwisko osoby proszącej o łaskę, udzielić formalnego pozwolenia na odejście z instytutu zakonnego, przypomnieć o konieczności zachowania przepisu kan. 702, 1-2 dotyczącego słuszności i miłości ewangelicznej¹⁴⁵; wyraźnie zaznaczyć, że reskrypt powoduje skutki prawne dopiero wtedy, kiedy zainteresowany zakonnik zostanie o nim powiadomiony i nie odmówi przyjęcia go; podać miejscowość i datę, umieścić podpis i pieczęć.

Po udzieleniu indultu definitywnego odejścia z instytutu i powrotu do życia świeckiego należy o nim powiadomić zainteresowanego zakonnika, który może go przyjąć albo zrezygnować z niego. Przyjęcie albo ewentualna odmowa jego przyjęcia powinny być stwierdzone na piśmie. Pisemne oryginalne oświadczenie zakonnika należy zachować w archiwum instytutu.

Indult powoduje skutki prawne od chwili przyjęcia go przez zainteresowanego zakonnika po notyfikacji.

Konsekwencją przyjęcia indultu nie jest dyspensa od konsekracji, ale od obowiązków wypływających z publicznej profesji wieczystej¹⁴⁶.

3. Sekularyzacja zakonnika, który jest duchownym

Zakonnik, będący duchownym, podlega zarówno obowiązkom wynikającym z przynależności do stanu zakonnego jak i obowiązkom wynikającym z przynależności do stanu duchownego.

Jeżeli taki zakonnik prosi o indult odejścia z instytutu, to jego sytuacja będzie zróżnicowana w zależności od tego, czy jest on profesem o ślubach czasowych czy też wieczystych. W przypadku ślubów czasowych konsekwencją przyjęcia indultu sekularyzacyjnego jest obowiązek powrotu do swojej diecezji¹⁴⁷. Jeżeli natomiast jest profesem o ślubach wieczystych, wówczas kompetentna władza kościelna nie może udzielić mu indultu odejścia z instytutu, dopóki nie znajdzie sobie życzliwego biskupa, który go inkardynuje do diecezji albo przynajmniej przyjmie na okres próby¹⁴⁸. W pierwszym wypadku mamy do czynienia z sekularyzacją *pure et simpliciter*, a w drugim z eksklustracją *ad experimentum*¹⁴⁹.

¹⁴⁵ Sprawę zachowania słuszności i sprawiedliwości omawia się w części poświęconej wydaleniu z instytutu zakonnego.

¹⁴⁶ Por. J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in I procedimenti speciali, 369.

¹⁴⁷ Por. KPK 1983, kan. 266,1; 268,2.

¹⁴⁸ Por. tamże, kan. 693.

¹⁴⁹ Omówiona w części poświęconej eksklustracji.

Zdarzają się jednak przypadki, kiedy zakonnik będący duchownym prosi o odejście ze stanu zakonnego i ze stanu duchownego oraz o dyspensę od obowiązku celibatu. W takiej sytuacji prośba winna być skierowana do Ojca Świętego i przesłana do Kongregacji Kultu Bożego i Sakramentów, która aktualnie jest kompetentna do zbadania tego rodzaju sprawy¹⁵⁰. Ostateczna decyzja należy do Biskupa Rzymskiego, ponieważ chodzi tutaj o dyspensę od celibatu, której tylko on może udzielić¹⁵¹. Skutkiem otrzymanego indultu (jeśli oczywiście nie zostanie odrzucony) jest dyspensa od wszystkich obowiązków wynikających z profesji zakonnej i z przyjętych święceń, włącznie z celibatem.

Postępowanie, jakie obowiązuje w takich przypadkach, jest regulowane normami pozakodeksowymi¹⁵².

4. Kanoniczne skutki indultu sekularyzacyjnego

Przyjęcie indultu sekularyzacyjnego, udzielonego zarówno profesowi o ślubach czasowych jak i wieczystych, pociąga za sobą – na mocy samego prawa – określone przez ustawodawcę skutki kanoniczne. Są one następujące: utrata stanu zakonnego; dyspensa od ślubów¹⁵³; dyspensa od wszystkich obowiązków wynikających z profesji, zarówno czasowej jak i wieczystej¹⁵⁴; ustanie wszystkich praw wynikających z profesji; ustanie przeszkody do ważnego przyjęcia do nowicjatu w innym instytucie zakonnym¹⁵⁵; brak prawa domagania się od instytutu czegokolwiek za jakąkolwiek pracę w nim wykonaną (choć z drugiej strony instytut winien zachować słusność i ewangeliczną miłość względem odchodzącego)¹⁵⁶; w przypadku profesora o ślubach wieczystych w instytucie na prawie papieskim: ustanie przeszkody zrywającej do zawarcia sakramentu małżeństwa¹⁵⁷; w przypadku duchownego: jeśli jest profesem o ślubach czasowych ma obowiązek powrócić do swojej diecezji¹⁵⁸, a jeśli jest profesem o ślubach

¹⁵⁰ Zob. *Segreteria di Stato, Lettera Con riferimento*, 8 febbraio 1989, in *Enchiridion Vaticanum [EV]*, XI, Edizioni Dehoniane, Bologna 1991, s. 1347.

¹⁵¹ Por. KPK 1983, kan. 291.

¹⁵² Zob. *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, I. Litterae circulares Per litteras ad universos, II. Normae procedurales Ordinarius competens*, 14 octobris 1980, in *EV*, VII, s. 550-567.

¹⁵³ Por. KPK 1983, kan. 692.

¹⁵⁴ Por. tamże.

¹⁵⁵ Por. tamże, kan. 643,1,3.

¹⁵⁶ Por. tamże, kan. 702.

¹⁵⁷ Por. Tamże, kan. 1088; 178,2,1.

¹⁵⁸ Por. Tamże, kan. 266,2; 268,2.

wieczystych powinien być inkardynowany do jakiejś diecezji albo przynajmniej przyjęty przez biskupa na okres pięcioletniej próby¹⁵⁹.

III. Wydalenie z instytutu zakonnego

Wydalenie z instytutu zakonnego jest to przymusowy sposób definitywnego opuszczenia instytutu, karne wykluczenie z instytutu zakonnego z przyczyn i w sposób przewidziany przez prawo¹⁶⁰. Działanie będące przyczyną wydalenia jest dobrowolne, natomiast opuszczenie instytutu zakonnego jest przymusowe.

Aktualne ustawodawstwo kościelne przewiduje wydalenie z instytutu zakonnego oraz natychmiastowe wydalenie z domu zakonnego¹⁶¹, przy czym wydalenie z instytutu może się dokonać na mocy samego prawa¹⁶², może być obowiązkowe¹⁶³ albo fakultatywne¹⁶⁴.

Każdemu rodzajowi wydalenia odpowiada właściwy sposób postępowania.

1. Wydalenie na mocy samego prawa

Wydalenie na mocy samego prawa oznacza, że zakonnik zostaje wydany z instytutu bez interwencji jakiegokolwiek władzy kościelnej czy zakonnej przez ściśle określone naruszenia prawa kanonicznego. Naruszenie przez zakonnika normy kanonicznej powoduje, że nie jest on już członkiem

¹⁵⁹ Por. tamże, kan. 693. Na temat notyfikacji oraz skutków indultu sekularyzacyjnego: D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 614; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 415-416; *Direttorio canonico*, 253; J.R. Bar-J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 184; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 349-351; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 379-380; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 216-218; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 357-358; F. Bogdan, *Prawo zakonów*, 336; E. McDonough, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in A. Handbook on Canons 573-746, 246-247; J. Torres, *La dispensa dai voti e dal giuramento*, in I procedimenti speciali, 369-370; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 200.

¹⁶⁰ Por. E. Jombart, *Renvoi d'un religieux*, in DDC, VII, 585; A. Pugliese, *Dimissio religiosorum*, in DMC, II, 92; *Dymisja zakonnika* w M. Daniluk-K. Klauza, *Podręczna encyklopedia*, 106; F.J. Egaña, *Dimissione dall'istituto*, in NDDC, 345; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 382; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 359; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 417; J.R. Bar-J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 185; E. McDonough, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in A. Handbook on Canons 573-746, 252; J.R. Bar, *Poradnik 130; Commento al Codice di Diritto Canonico*, 434; B. Primetshofer, *Ordensrecht*, 185.

¹⁶¹ Por. KPK 1983, kan. 703.

¹⁶² Por. tamże, 694,1.

¹⁶³ Por. tamże, kan. 695,1.

¹⁶⁴ Por. tamże, kan. 696, 1-2.

instytutu¹⁶⁵. Dotyczy to zarówno zakonników o ślubach czasowych, jak i wicczystych. Nie odnosi się to natomiast do nowicjuszy, ponieważ nie są oni jeszcze członkami instytutu. W stosunku do nowicjusza należałoby zastosować natychmiastowe wydalenie z nowicjatu¹⁶⁶.

a. Przyczyny

Kodeks Prawa Kanonicznego przewiduje dwa przestępstwa, wymienione taksatywnie, które – jeśli zostaną popełnione przez zakonnika – powodują automatycznie jego wydalenie z instytutu. Przestępstwami tymi są: notoryczne odstąpienie od wiary katolickiej (apostazja, herezja, schizma) oraz zawarcie małżeństwa albo usiłowanie zawarcia go, nawet tylko cywilnie¹⁶⁷. Formalności podejmowane następnie przez przełożonych nie mają charakteru decyzyjnego; one jedynie stwierdzają to, co się dokonało, tzn. przestępstwo i wydalenie. Mają zatem charakter deklaracyjny.

b. Władza kompetentna

Władzą kompetentną do stwierdzenia faktu przestępstwa jest przełożony wyższy wraz ze swą radą¹⁶⁸. Na mocy prawa przełożonym wyższym jest przełożony generalny, przełożony prowincjalny, przełożony jednostki zrównanej z prowincją, przełożony klasztoru niezależnego oraz ich wikariusze¹⁶⁹ i dlatego też prawo własne powinno dokładnie określić, który spośród nich jest kompetentny. Przełożony miejscowy, za wyjątkiem przełożonego domu niezależnego, może jedynie dokonać materialnego stwierdzenia faktu, aby z kolei przełożony wyższy wraz ze swą radą mógł dokonać deklaracji formalnej.

¹⁶⁵ Por. V. De Paolis *La vita consacrata nella Chiesa*, 381; F.J. Egaña, *Dimissione dall'istituto religioso*, in NDDC, 345; D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 621.

¹⁶⁶ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos* 622; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 219-220.

¹⁶⁷ Por. KPK 1983, kan. 694,1; 751. Komentarze dotyczące przyczyn: D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 622-623; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 220-222; F. Bogdan, *Prawo zakonów*, 340-341; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 418; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 384-385; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 359-361; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 201-202; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 360-361; E. McDonough, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-746*, 253-254; B. Primetshofer, *Ordensrecht*, 185-187; J.F. Egaña, *Dimissione dall'istituto religioso*, in NDDC, 345-346; J. Khoury, *Vie consacree*, Romae 1984, 308-309; R.M. McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 518.

¹⁶⁸ Por. KPK 1983, kan. 694,2.

¹⁶⁹ Por. tamże, kan. 620.

c. Zebranie dowodów i wydanie deklaracji

Przełożony wyższy wraz ze swą radą powinni zebrać dowody, którymi mogą być: oświadczenia świadków, dokumenty (np. akt zawarcia kościelnego albo cywilnego związku małżeńskiego), pisemne relacje osób godnych zaufania, pisemne oświadczenie zakonnika. Następnie powinni rozważyć, czy istnieje pewność moralna odnośnie popełnienia przestępstwa przez zakonnika. Jeśli taka istnieje, wówczas należy bezzwłocznie wydać deklarację – podpisaną przez przełożonego wyższego i członków rady, z podaniem daty – w której przedstawia się fakty i podstawę prawną oraz wyraża formalną deklarację, że zakonnik został wydalony, w zależności od przypadku, na mocy kan. 694,1,1 albo 694,1,2¹⁷⁰.

Celem deklaracji jest prawne stwierdzenie zaistniałego uprzednio wydalenia, jakie nastąpiło z chwilą popełnienia przestępstwa. Ewentualne zaniedbanie pod tym względem może przynieść szkodę instytucji.

Zebrane dowody oraz wydana deklarację należy zachować w archiwum¹⁷¹.

2. Wydalenie obowiązkowe

Może się zdarzyć, że zakonnik prowadzi życie sprzeczne z konsekracją zakonną i nie można go pozyskać do wierności swemu powołaniu. W takim wypadku jedynym możliwym rozwiązaniem jest wydalenie.

a. Przyczyny

Ustawodawca kościelny w kan. 695,1 przewiduje w sposób taksatywny pewne przestępstwa, które wprawdzie nie powodują automatycznego wydalenia, ale w przypadku ich zaistnienia przełożeni są zobowiązani do wydalenia zakonnika. Przestępstwami tymi są: zabójstwo, porwanie, prze-

¹⁷⁰ Por. D.J. Andrés, *El derecho de los religiosos*, 624; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 362; F.J. Egaña, *Dimissione dall'istituto religioso*, 346; J.F. Gallego, *Canon Law for religious*, 202-203.

¹⁷¹ W przypadku wydalenia na mocy samego prawa należy zauważyć, że zakonnik, który dopuścił się notorycznego odstępstwa od wiary katolickiej (kan. 1330), podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa (kan. 1364) i nabywa nieprawidłowość do przyjęcia święceń (kan. 1041, 1,2). Jeżeli natomiast zakonnik o ślubach wieczystych, nie będący duchownym, usiłował zawrzeć małżeństwo, podlega interdzyktowi wiążącemu mocą samego prawa (kan. 1394,2). Zakonnik który jest duchownym, podlega suspensie wiążącej mocą samego prawa (kan. 1394,1) i nabywa nieregularność do wykonywania święceń (kan. 1044,1,3).

Dyspensa od nieprawidłowości do przyjęcia i wykonywania święceń należy do kompetencji Stolicy Apostolskiej (kan. 1047, par.2, nr 2-3, par.3).

trzymywanie, okaleczenie, poważne zranienie¹⁷²; spowodowanie przerwania ciąży¹⁷³; konkubinaty, czyny zewnętrzne przeciwko szóstemu przykazaniu i zgorzenie z tego powodu dla innych¹⁷⁴; wykroczenia przeciwko szóstemu przykazaniu z użyciem przemocy, gróźb albo w sposób publiczny albo z osobą poniżej szesnastego roku życia¹⁷⁵. Wspomniany kanon 695 w paragrafie 2 precyzuje, że w wypadku wykroczeń przeciwko szóstemu przykazaniu z użyciem przemocy, gróźb albo w sposób publiczny albo z osobą poniżej szesnastego roku życia, przełożony może zrezygnować z wydalenia zakonnika (ale nie musi), jeśli w inny sposób można zaradzić poprawie jego życia oraz wyrównaniu naruszonej sprawiedliwości i naprawieniu zgorzenia. Osąd należy w tym wypadku do przełożonego, który jednak nie może postąpić w sposób arbitralny, gdyż jego obowiązkiem jest wierne wypełnienie powierzonego mu przez Kościół zadania¹⁷⁶.

b. Zadania przełożonego wyższego

W przypadku dokonania przez zakonnika któregośkolwiek z wymienionych przestępstw, przełożony wyższy¹⁷⁷, a więc przełożony prowincjalny, przełożony zrównany z przełożonym prowincjalnym, przełożony klasztoru niezależnego, o którym mówią kanony 614–615, a także przełożony generalny jeśli instytut nie jest podzielony na prowincje, musi podjąć następujące postępowanie:

– zebrać dowody dotyczące faktu przestępstwa¹⁷⁸. Na ogół dowodami będą świadectwa innych osób godnych zaufania, dokumenty, poszlaki. Nie są tutaj wystarczające podejrzenia, przypuszczenia, bezpodstawne oskarżenia¹⁷⁹.

¹⁷² Por. KPK 1983, kan. 1397. Konsekwencją tego rodzaju przestępstwa są nieprawidłowości do przyjęcia święceń (kan. 1041, 4-5) oraz nieprawidłowości do wykonywania święceń (kan. 1044, par. 2, nr 3), a dyspensy od nich może udzielić, w zależności od przypadku, Stolica Apostolska albo ordynariusz (kan. 1047, par. 2, nr 2; par. 3-4).

¹⁷³ Por. tamże, kan. 1398. Konsekwencją tego rodzaju przestępstwa jest nieprawidłowość do przyjęcia święceń (kan. 1041,4) oraz nieprawidłowość do wykonywania przyjętych święceń (kan. 1044, par. 1, nr 3), a dyspensy od nich może udzielić jedynie Stolica Apostolska (kan. 1047, par. 2, nr 2; par. 3).

¹⁷⁴ Por. tamże, kan. 1395,1.

¹⁷⁵ Por. tamże, kan. 1395,2.

¹⁷⁶ Komentarze dotyczące przyczyn wydalenia obowiązkowego: D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 626-627; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 386-389; C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 363-366; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 343-345; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 222-223.

¹⁷⁷ Por. KPK 1983, kan. 695,2.

¹⁷⁸ Por. tamże.

¹⁷⁹ Por. D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 628; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 367.

– zebrać dowody dotyczące poczytalności zakonnika¹⁸⁰. Poczytalność jest przymiotem sprawiającym, że czyn zostaje przypisany materialnie i moralnie jego autorowi, który za niego odpowiada. Wymaga ona działania świadomego i dobrowolnego. Do zaistnienia przestępstwa ustawodawca kościelny domaga się zawsze poczytalności ciężkiej na skutek winy umyślnej lub nieumyślnej¹⁸¹. Przy ocenie poczytalności należy uwzględnić okoliczności wykluczające i zmniejszające poczytalność¹⁸². Jeśli nastąpiło zewnętrzne przekroczenie, domniemywa się poczytalność, chyba że okaże się coś innego¹⁸³.

– przedstawić zakonnikowi poszczególne oskarżenia i odpowiadające im dowody oraz ocenę jego poczytalności¹⁸⁴. Wszystko powinno się dokonać na piśmie podając poszczególne oskarżenia i dowody¹⁸⁵.

– dać zakonnikowi możliwość obrony z zaznaczeniem prawa do komunikowania się z najwyższym przełożonym i do przedstawienia mu swej obrony¹⁸⁶. W tym celu należy dać zakonnikowi odpowiednią ilość czasu na przygotowanie obrony, z której może skorzystać albo nie. Swoją pisemną i podpisaną przez siebie obronę może skierować bezpośrednio do przełożonego najwyższego albo do przełożonego prowincjalnego albo do obu; w przypadku członka klasztoru niezależnego, o którym mowa w kan. 615, do biskupa diecezjalnego, a w przypadku klasztoru mniszek, o którym mówi kan. 614, do przełożonego określonego przez Konstytucję¹⁸⁷. Swoje racje albo swoją odpowiedź oskarżony zakonnik może przedstawić także ustnie. Przełożony wyższy powinien wówczas wyznaczyć notariusza, który spisze odpowiedź zakonnika. Protokół powinien być następnie podpisany przez oskarżonego zakonnika, przełożonego wyższego i notariusza. Gdyby zakonnik nie chciał i nie skorzystał z przysługującej mu obrony, należy sporządzić odpowiedni dokument podpisany przez przełożonego i notariusza.

– przesłać wszystkie akta do najwyższego przełożonego¹⁸⁸ albo do biskupa diecezjalnego, jeśli zakonnik jest członkiem klasztoru niezależnego¹⁸⁹ albo do przełożonego określonego przez Konstytucję, jeśli mniszka należy do klasztoru, o którym mówi kan. 614. Akta te obejmują: oskarżenia, dowody

¹⁸⁰ Por. tamże, kan. 695,1.

¹⁸¹ Por. tamże, kan. 1321,1.

¹⁸² Por. tamże, kan. 1322-1325.

¹⁸³ Por. tamże, kan. 1321,3.

¹⁸⁴ Por. tamże, kan. 695,2.

¹⁸⁵ Por. D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 628; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 367.

¹⁸⁶ Por. KPK 1983, kan. 695,2 i 698.

¹⁸⁷ Przełożona klasztoru Karmelitanek Bosych, o którym w kan. 614, przesyła akta do Przełożonego Generalnego Karmelitów Bosych (*Konstytucje Karmelitanek Bosych, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską 17 września 1991 roku*, art. 197).

¹⁸⁸ Por. KPK 1983, kan. 695,2.

¹⁸⁹ Por. tamże, kan. 699,2.

i ocenę poczytalności przedstawione zakonnikowi; odpowiedź zakonnika, w której przedstawił swoją pisemną i podpisaną przez siebie obronę (jeśli odpowiedział); inne dokumenty jak np. *curriculum vitae*, historia sprawy, votum przełożonego wyższego¹⁹⁰.

Wszystkie akta muszą być podpisane przez przełożonego wyższego i notariusza albo sekretarza¹⁹¹.

c. Decyzja przełożonego najwyższego i jego rady

Przełożony najwyższy, po otrzymaniu wszystkich akt, całą sprawę rozważy ze swoją radą, która do ważności musi się składać przynajmniej z czterech członków. Działanie najwyższego przełożonego i jego rady jest w tym wypadku kolegialne, a więc musi się odbyć zgodnie z kan. 119. Zadaniem najwyższego przełożonego i jego rady jest dokładne rozważenie i ocena dowodów, argumentów i obrony przedstawionej przez zakonnika¹⁹². Kolegium może zażądać uzupełnienia przedstawionego materiału. Ostateczna decyzja dotycząca wydalenia zakonnika zapada w tajnym głosowaniu. Jeśli bezwzględna większość członków kolegium głosowała za wydaleniem, przełożony najwyższy wyda dekret wydalający¹⁹³.

W klasztorach niezależnych, o których mówi kan. 615, nie mających najwyższego przełożonego, decyzja o wydaleniu i wydanie dekretu wydalającego należą do biskupa diecezji, na terenie której znajduje się klasztor¹⁹⁴, natomiast w klasztorach mniszek, o których mowa w kan. 614, należy postąpić zgodnie z ustaleniami Konstytucji¹⁹⁵. Cała procedura poprzedzająca podjęcie decyzji i wydanie dekretu przeprowadzana jest przez przełożonego miejscowego i jego radę. Wydaje się, że rada przełożonego klasztoru niezależnego spełnia funkcje rady przełożonego wyższego w innych instytutach. Zbadanie zebranych akt przez radę powinno zakończyć się oceną tychże akt oraz legalności postępowania¹⁹⁶. Cały materiał należy następnie przesłać biskupowi diecezjalnemu albo – w zależności od przypadku – przełożonemu określönemu przez Konstytucję, który podejmie ostateczną decyzję o wydaleniu i wyda dekret wydalający.

¹⁹⁰ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 628; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 368.

¹⁹¹ Por. KPK 1983, kan. 695,2.

¹⁹² Por. tamże, kan. 699,1.

¹⁹³ Por. tamże.

¹⁹⁴ Por. tamże, kan. 699,2.

¹⁹⁵ W klasztorach Karmelitanek Bosych, o których w kan. 614, decyzja o wydaleniu i wydanie dekretu wydalającego należą do przełożonego generalnego Karmelitów Bosych (Por. *Konstytucje Karmelitanek Bosych, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską 17 września 1991 roku, 19.09.1991*, art. 199).

¹⁹⁶ Por. E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 370; R.M. McDermott, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *The Code of Canon Law. A text and commentary*, 520; J. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, I, 801; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 381.

d. Dekret wydalający i jego potwierdzenie

Dekret wydalający z instytutu powinien zawierać: imię i nazwisko zakonnika, który jest wydalany; przynajmniej sumaryczne umotywowanie prawne i faktyczne, wymagane do ważności dekretu, a więc powołanie się na przepisy prawne o wydaleniu oraz podanie udowodnionych faktów będących przestępstwami¹⁹⁷; formalne wydalenie i ogłoszenie wydalenia; stwierdzenie – wymagane także do ważności dekretu – że wydalonemu zakonnikowi przysługuje, w ciągu dziesięciu dni użytecznych od otrzymania powiadomienia o wydaniu dekretu, prawo do wniesienia rekursu, wskazanie władzy kompetentnej, do której należy wnieść rekurs¹⁹⁸; określenie skutków dekretu; wskazanie sposobu potwierdzenia daty przyjęcia dekretu, od której rozpoczyna płynąć czas użyteczny na wniesienie rekursu; miejscowość, datę, podpis, pieczęć¹⁹⁹.

Dekret wydalający nie ma mocy obowiązującej, dopóki nie zostanie potwierdzony przez kompetentną władzę²⁰⁰. Nie należy też prawnie powiadamiać wydalanego o wydaniu dekretu przed jego zatwierdzeniem²⁰¹.

Wydany dekret jest ważny, ale nie ma jeszcze mocy obowiązującej.

Kompetentną władzą do potwierdzenia dekretu wydalającego jest Stolica Apostolska i biskup diecezji, na terenie której znajduje się dom, do którego zakonnik przynależy. Stolica Apostolska, a konkretnie Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, potwierdza dekret wydany w instytucie zakonnym na prawie papieskim oraz w klasztorze niezależnym, natomiast biskup diecezjalny potwierdza dekret wydalający wydany w instytucie zakonnym na prawie diecezjalnym.

Kompetentnej władzy należy przesłać zarówno dekret wydalający, jak i wszystkie akta dotyczące danej sprawy²⁰².

Po potwierdzeniu dekretu wydalającego można o nim oficjalnie powiadomić wydalonego zakonnika²⁰³.

¹⁹⁷ Por. KPK 1983, kan. 699,1.

¹⁹⁸ Por. tamże, kan. 700.

¹⁹⁹ Na temat sporządzenia dekretu wydalającego zob.: D.J. A n d r e s, *El derecho do los religiosos*, 642; J. B e y e r, *La dimissione nella vita consacrata*, in *I procedimenti speciali*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1992, 354; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 352; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 379-380; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 394.

²⁰⁰ Por. KPK 1983, kan. 700.

²⁰¹ Por. P o n t i f i c i a *Commissio Codicis Iuris Canonici Authentice Interpretando*, Responsum I, 21 martii 1986, in AAS 78 (1986) 1323.

²⁰² Por. KPK 1983, kan. 700.

²⁰³ Por. P o n t i f i c i a *Commissio Codicis Iuris Canonici Authentice Interpretando*, Responsum I, 21 martii 1986, in AAS 78 (1986) 1323. Zob. także: D.J. A n d r e s, *De notificatione decreti dimissionis religioso dimisso, post Sanctae Sedis confirmationem (can. 700)*, in *Commentarium pro Religiosis* 68 (1987) 276-286.

Notyfikacji dekretu należy dokonać przez wręczenie zakonnikowi dekretu przez przełożonego wobec dwóch świadków albo, jeśli istnieje uzasadniony powód, przez odczytanie zakonnikowi dekretu przez przełożonego wobec notariusza albo dwóch świadków. Sporządzony wówczas protokół powinien być podpisany przez wszystkich obecnych²⁰⁴. Powiadomienie o dekrecie ma miejsce również wtedy, kiedy zakonnik, prawnie wezwany po odbiór dekretu lub po wysłuchanie jego treści, nie mając słusznego powodu nie stawiał się albo odmówił złożenia podpisu²⁰⁵. Od momentu urzędowego powiadomienia o wydaniu dekretu zakonnik jest wydalony z instytutu zakonnego.

Wydalony zakonnik nie może odrzucić dekretu; może jedynie wnieść rekurs do kompetentnej władzy. W przeciwnym wypadku wydany dekret pociąga za sobą wszelkie skutki prawne, o których mowa w dalszej części artykułu²⁰⁶.

d. Rekurs przeciwko dekretowi wydalającemu

Zakonnik wydalony ma do dyspozycji 15 dni, począwszy od dnia notyfikacji, na wniesienie rekursu przeciwko dekretowi²⁰⁷. Rekurs posiada skutek zawieszający, co oznacza, że dekret chociaż jest ważny, to jednak nie może być wykonany aż do chwili rozstrzygnięcia sprawy przez kompetentną władzę i powiadomieniu o tym zainteresowanego.

Kompetentną władzą, do której należy skierować rekurs, zgodnie z orzeczeniem Papieskiej Rady ds. Autentycznej Interpretacji Kodeksu Prawa Kanonicznego, jest Kongregacja Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego w przypadku instytutów zakonnych na prawie papieskim²⁰⁸, oraz biskup diecezji, na terenie której znajduje się dom, do którego przynależy zakonnik, w przypadku instytutów zakonnych na prawie diecezjalnym. Jest to zatem ta sama władza kościelna, która potwierdziła dekret wydalający²⁰⁹. Jeśli władza kościelna, do której wniesiono odwołanie, odrzuci rekurs i potwierdzi dekret, wówczas dekret ten może być wykonany, chyba że zainteresowany odwoła się jeszcze do wyższej instancji. Instancją wyższą będzie odpowiednio druga sekcja Sygnatury

²⁰⁴ Por. KPK 1983, kan. 55.

²⁰⁵ Por. tamże, kan. 56.

²⁰⁶ Na temat notyfikacji dekretu wydalającego zob.: D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 629, 642-643; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 232; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 382-383.

²⁰⁷ Por. KPK 1983, kan. 1737,2.

²⁰⁸ Por. *Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Authentic Interpretando, Responsum*, 21 martii 1986, in AAS 78 (1986) 1323.

²⁰⁹ Na ten temat zob.: J.F. E g a ñ a, *Dimissione dall'istituto religioso*, in NDDC, 347; J. B e y e r, *La dimissione nella vita consacrata*, in I procedimenti speciali, 355; D.J. A n d r e s, *De recursu contra decretum dimissionis suscipiendo a CRIS (can. 700)*, in *Commentarium pro Religiosis* 68 (1987) 286-293.

Apostolskiej, do której można się odwołać w ciągu 30 dni od daty powiadomienia o negatywnym skutku rekursu i Kongregacja Instytutów życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, do której można się odwołać w ciągu 15 dni użytecznych od dnia zawiadomienia o potwierdzeniu dekretu²¹⁰.

3. Wydalenie fakultatywne

W trosce o dobro instytutu i poszczególnych zakonników, o dyscyplinę zakonną oraz o sprawiedliwość w służbie miłości w instytucie, ustawodawca kościelny reguluje także sprawę wydalenia, które nie jest obowiązkowe, lecz fakultatywne. Osąd o stosowności i potrzebie tego rodzaju wydalania będzie zależał od kompetentnego przełożonego.

a. Przyczyny

Przyczynami wymienionymi przez Kodeks Prawa Kanonicznego, przykładowo a nie takasatywnie²¹¹, i dającymi podstawę do wydalenia mogą być m.in.: habitualne zaniedbywanie obowiązków życia konsekrowanego; powtarzające się naruszenia świętych więzów; uporczywe nieposłuszeństwo prawnym nakazom przełożonych w poważnej materii; wielkie zgorzenie powstałe wskutek zawinionego zachowania zakonnika; uporczywe podtrzymywanie lub rozpowszechnianie poglądów potępionych przez Magisterium Kościoła; publiczne przyjęcie ideologii przepojonych materializmem lub ateizmem; bezprawna nieobecność, o której w kan. 665,2, trwająca pół roku; inne poważne przyczyny określone w prawie własnym²¹².

W określeniu przyczyn wydalenia fakultatywnego prawo własne będzie inspirowało się charyzmatem, celami, tradycjami, dodatkowymi ślubami instytutu²¹³. Wylczenie musi być taksatywne. Autorzy wymieniają przykładowo: przestępstwa, za które jest przewidziana kara wydalenia ze stanu duchownego; sprzeciw wobec tradycji instytutu albo wobec nauki uważanej

²¹⁰ Por. KPK 1983, kan. 1737,2.

²¹¹ Por. B. Primetshofer, *Ordensrecht*, 189; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 390; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 364; R.McDonogh, *Separation of Members from Institute (cc.684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-746*, 256; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 225; *Commento al Codice di Diritto Canonico*, 437; L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, 798.

²¹² Por. KPK 1983, kan. 696,1. Komentarze na temat przyczyn wydalenia fakultatywnego: D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 632-634; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 390-392; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 372-375; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 225-227; J. K Houry, *Vie consacree*, 313-314; F. Bogdan, *Prawo zakonów*, 347-348.

²¹³ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 634; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 227.

za własną instytucji; zaangażowanie polityczne; sprzyjanie ruchom działającym przeciwko Kościołowi; postawy niechęci lub nienawiści wobec Stolicy Apostolskiej albo ordynariusza²¹⁴.

Wymienione wykroczenia przez prawo powszechne i własne, aby mogły stanowić podstawę wydalenia, muszą być:

– poważne²¹⁵. Wykroczenie może być poważne ze względu na przedmiot, okoliczności, moralność, wpływ postawy na dyscyplinę zakonną²¹⁶.

– zewnętrzne²¹⁷. Tylko wykroczenie zewnętrzne, niekoniecznie publiczne czy notoryczne, może powodować szkodę i zgorszenie, oraz może być prawnie udowodnione i ukarane²¹⁸.

– poczytalne²¹⁹. Odpowiedzialność ponosi osoba poczytalna, a więc działająca świadomie i dobrowolnie, której czyn można przypisać materialnie, moralnie i prawnie²²⁰.

– prawnie potwierdzone²²¹. Wykroczenie może być wynikiem przyznania się oskarżonego, notoryczności czynu, oświadczenia wiarygodnych świadków, autentycznych dokumentów, poszlak, kanonicznych upomnień²²².

Ustawodawca kościelny zaznacza, że do wydalenia profesa o ślubach czasowych wystarczą mniej ważne przyczyny ustalone przez prawo własne²²³ i wyliczone taksatywnie. Jeżeli prawo własne tego nie przewiduje, zakonnik o ślubach czasowych może być wydalony jedynie na podstawie przyczyn przewidzianych przez prawo powszechne oraz tych, które wylicza prawo własne przy wydaleniu zakonnika o ślubach wieczystych.

b. Decyzja przełożonego wyższego o rozpoczęciu procesu

Przełożony prowincjalny albo przełożony generalny w instytucjach, które nie są podzielone na prowincje, przełożony zrównany z przełożonym

²¹⁴ Por. E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 365; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 421.

²¹⁵ Por. KPK 1983, kan. 696,1.

²¹⁶ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 631; A. Calabrese *Gli istituti religiosi*, 371; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 392.

²¹⁷ Por. KPK 1983, kan. 696,1.

²¹⁸ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 631; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 371; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 224; V. De Paolis *La vita consacrata nella Chiesa*, 392.

²¹⁹ Por. KPK 1983, kan. 696,1.

²²⁰ Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 631; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 371-372; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 224; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, *Gli istituti religiosi* 392.

²²¹ Por. KPK 1983, kan. 696,1.

²²² Por. D.J. Andres, *El derecho de los religiosos*, 631-632; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 372; B.W. Zuber, *Instytuty życia konsekrowanego*, 224.

²²³ Por. KPK 1983, kan. 696,2.

provincialnym, przełożony domu niezależnego, dowiedziawszy się o którymś z wykroczeń określonych przez prawo powszechne i prawo własne, powinien zapoznać się bliżej ze sprawą, przedstawić ją swej radzie i wysłuchać jej opinii oraz podjąć decyzję o tym, czy należy wszcząć proces o wydalenie czy też nie²²⁴. Zarówno przełożony wyższy, jak i jego rada mogą uznać, że trudną sytuację można pozytywnie rozwiązać środkami duszpasterskimi, a więc bez potrzeby uciekania się do procesu. Opinia wyrażona przez radę nie ma charakteru decydującego i dlatego przełożony wyższy, po wysłuchaniu jej, może postąpić zgodnie z własnym uznaniem²²⁵.

c. Zebranie i uzupełnienie dowodów

Jeśli przełożony wyższy podejmuje decyzję o rozpoczęciu procesu wydalającego, powinien „zebrać albo uzupełnić dowody”²²⁶, którymi zazwyczaj będą zeznania wiarygodnych świadków, zarówno pisemne jak i ustne (muszą być zaprotokołowane przez wyższego przełożonego i notariusza), dokumenty, poszlaki, domniemania. Część dowodów zostanie z pewnością zebrana jeszcze przed decyzją o wszczęciu procesu, gdyż bez nich nie byłoby możliwe uczciwe i odpowiedzialne opiniowanie i ocenienie ze strony przełożonego wyższego i jego rady. Zbierane albo uzupełniane dowody mają dotyczyć faktu określonych wykroczeń oraz poczytalności zakonnika²²⁷.

Przełożony wyższy powinien ponadto mianować notariusza albo sekretarza.

d. Dwa upomnienia kanoniczne

Po zebraniu materiału dowodowego przełożony wyższy powinien skierować do zakonnika upomnienie²²⁸. Kanoniczne upomnienie musi zawierać: imię i nazwisko zakonnika, który dopuszcza się wykroczeń; jasne wskazanie przyczyny upomnienia; wyraźne zagrożenie o wydaleniu, jeśli się nie poprawi; wyraźne wskazanie prawa do obrony zarówno przed przełożonym wyższym, jak i najwyższym²²⁹.

Kanoniczne upomnienie pisemne można przekazać za pośrednictwem listu poleconego albo przesłanego przez posłańca, z potwierdzeniem nadania bądź doręczenia²³⁰.

²²⁴ Por. tamże, kan. 697.

²²⁵ Por. tamże, kan. 127,1.

²²⁶ Por. tamże, kan. 697,1.

²²⁷ Por. E.M c D o n o u g h, *Separation of Members from Institute (cc. 684-704)*, in *A Handbook on Canons 573-746, 258; Directorio canonico, 262.*

²²⁸ Por. KPK 1983, kan. 697,2.

²²⁹ Por. tamże.

²³⁰ Por. tamże, kan. 1509,1.

Gdyby upomniany zakonnik pisma nie przyjmował, albo gdyby złośliwie przeszkadzał w doręczeniu go, albo wręcz je udaremniał, należy go traktować jako prawnie upomnianego²³¹.

Upomnienie można także udzielić w formie ustnej wobec dwóch świadków²³². W takiej sytuacji trzeba jednak sporządzić dokument stwierdzający udzielenie upomnienia, podpisany przez przełożonego, notariusza albo sekretarza i świadków²³³.

Pozytywną odpowiedzią zakonnika na upomnienie powinno być zaniechanie upor i poprawa. Prawo karne uważa, że winny odstąpił od upor, jeżeli „rzeczywiście żałował popełnienia przestępstwa, a ponadto odpowiednio naprawił szkody i zgorzenie lub przynajmniej poważnie to przyrzekł”²³⁴. Odstąpienie od upor i oznaki poprawy powodują ustanie postępowania. Przełożony powinien wówczas zrehabilitować odpowiedni protokół i zachować go w archiwum.

Jeżeli w przeciągu przynajmniej piętnastu dni zakonnik nie odstąpił od upor i nie okazał poprawy, przełożony wyższy powinien skierować do niego drugie kanoniczne upomnienie, które powinno dotyczyć tych samych wykroczeń i powinno spełniać takie same warunki jak pierwsze upomnienie²³⁵.

Po drugim upomnieniu należy dać zakonnikowi przynajmniej piętnaście dni na poprawę²³⁶.

e. Przesłanie akt do przełożonego najwyższego

Jeżeli i drugie upomnienie okaże się bezskuteczne, wówczas przełożony wyższy, po upływie piętnastu dni od drugiego upomnienia, powinien zebrać swoją radę i rozważyć z nią całą sprawę zwracając szczególną uwagę na niepoprawność zakonnika i na jego ewentualną obronę²³⁷. W przypadku uzasadnionego przekonania co do niepoprawności i niewystarczającej obrony, przełożony wyższy powinien przesłać do przełożonego najwyższego wszystkie akta podpisane przez siebie, notariusza albo sekretarza, łącznie z odpowiedziami zakonnika przez niego podpisanymi²³⁸.

²³¹ Por. tamże, kan. 1510.

²³² Por. tamże, 697,2. Odnośnie prawa do obrony kan. 698 postanawia: „We wszystkich wypadkach, o których w kan. 695-696, członek ma zawsze prawo komunikowania się z najwyższym przełożonym i bezpośredniego przedstawiania mu własnej obrony”.

²³³ Por. tamże, kan. 55.

²³⁴ Por. tamże, kan. 1347,1.

²³⁵ Por. tamże, kan. 697,2.

²³⁶ Por. tamże.

²³⁷ Por. tamże, kan. 697,3.

²³⁸ Por. tamże.

Przełożony najwyższy, po otrzymaniu wszystkich akt, postąpi dalej tak, jak przy wydaleniu obowiązkowym²³⁹.

4. Natychmiastowe wydalenie z domu zakonnego

Oprócz wydalenia z instytutu zakonnego Kodeks Prawa Kanonicznego przewiduje także możliwość natychmiastowego wydalenia z domu zakonnego²⁴⁰. Nie jest ono równoznaczne z wydaleniem z instytutu zakonnego, chociaż może się ono w ten sposób zakończyć. Różni się także od przeniesienia do innego domu instytutu²⁴¹ i nie można go mylić z zakazem przebywania na określonym miejscu i nakazem zatrzymania się w innym miejscu²⁴². Jest to środek prawny mający na celu ochronę instytutu przed poważnymi szkodami, jakie może spowodować obecność zakonnika w domu zakonnym. Jego zastosowanie zgodnie z przepisem ustawy kodeksowej „jest dość skomplikowane i wymaga zwrócenia uwagi na poszczególne słowa i klauzule”²⁴³.

a. Przyczyny

Natychmiastowe wydalenie zakonnika z domu zakonnego może mieć miejsce jedynie „w przypadku poważnego zagrożenia zewnętrznego lub bardzo poważnej szkody grożącej instytutowi”²⁴⁴. Poważne zagrożenie zewnętrzne oznacza czyn albo postępowanie powodujące poważne zgorzsenie poza wspólnotą zakonną ze względu na obecność w niej zakonnika dającego powód do skandalu. W tym wypadku wspólnota zakonna byłaby uważana za współwinną skandalu albo współodpowiedzialną za zły przykład²⁴⁵.

Bardzo poważna szkoda grożąca instytutowi może być spowodowana zarówno działaniem zawinionym, jak i niezawinionym, np. przez sytuację polityczną, wojskową czy procesową. Nie jest wystarczająca obawa przed

²³⁹ Zob. postępowanie przy wydalaniu obowiązkowym.

²⁴⁰ Por. KPK 1983, kan. 703.

²⁴¹ Por. tamże, kan. 665, l.

²⁴² Por. tamże, kan. 1337.

²⁴³ E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 377. Na ten temat zob.: J. F. E g a ñ a, *Espulsione dalla casa religiosa*, in NDDC, 472; J. B a y e r, *Il diritto della vita consacrata*, 425-426; B. W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 228-229.

²⁴⁴ KPK 1983, kan. 703.

²⁴⁵ Por. E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 377; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 385; V. D e P a o l i s, *La vita consacrata nella Chiesa*, 397; D. J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 633; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 354; E. M c D o n o u g h, *Separation of Members from Institute (cc.684-7040)*, in *A Handbook on Canons* 573-746, 262; J. F. G a l l e n, *Canon Law for Religious*, 207.

możliwą szkodą; ma to być rzeczywista, bardzo poważna i nieuchronna szkoda dla domu, prowincji czy instytutu²⁴⁶.

W przypadkach niezawinionych należy zwrócić uwagę na to, aby nie zostawić zakonnika bezbronnego wobec trudnej sytuacji zewnętrznej, moralnie niesprawiedliwej²⁴⁷.

b. Władza kompetentna

Władzą zakonną, która może zastosować wspomniany przepis kodeksowy i natychmiast wydalic zakonnik z domu zakonnego jest przełożony wyższy – a więc przełożony generalny, przełożony prowincjalny, przełożony zrównany z przełożonym prowincjalnym, przełożony domu niezależnego oraz ich wikariusze, a w sytuacji naglącej przełożony miejscowy²⁴⁸. Przełożony wyższy może działać sam, bez interwencji swojej rady. Jeśli jednak czas na to pozwala, to udział jego rady albo konsultacja z osobami roztropnymi, z którymi na co dzień żyje, będzie bardzo wskazana, gdyż może to lepiej zagwarantować zasadność i zgodność decyzji przełożonego z przepisami kodeksowymi²⁴⁹.

Przełożony miejscowy może natomiast działać, gdy przynagła niebezpieczeństwo skandalu albo bardzo poważnej szkody, jedynie za zgodą swej rady²⁵⁰.

c. Ocena sytuacji i decyzja

Rozeznanie danej sytuacji wymaga od obu przełożonych i rady przełożonego miejscowego wielkiej rozwagi i roztropności.

W sytuacjach niezawinionych przez zakonnik bardzo często może się okazać wystarczające przeniesienie go do odległego domu aż do czasu wygaśnięcia trudnej sytuacji²⁵¹.

W sytuacjach, które wydają się zawinione, przełożony wyższy, albo przełożony miejscowy za zgodą swej rady, może wydalic zakonnik. Wydalenie nie jest jednak obowiązkowe, ale fakultatywne. Jeżeli dany zakonnik znajduje się poza domem, można sporządzić odpowiednie pismo,

²⁴⁶ Por. E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 377; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 385; J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, 426; V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, 397; F. Bogdan, *Prawo zakonów*, 354; E. McDonough, *Separation of Members from Institute* (cc. 684-704), in *A Handbook on Canons* 573-746, 262; J.F. Gallen, *Canon Law for Religious*, 207-208.

²⁴⁷ Por. F.J. Egaña, *Espulsione dalla casa religiosa*, in NDDC, 472.

²⁴⁸ Por. KPK 1983, kan. 703.

²⁴⁹ Por. E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, 378.

²⁵⁰ Por. KPK 1983, kan. 703.

²⁵¹ Por. J.F. Egaña, *Espulsione dalla casa religiosa*, in NDDC, 472; A. Calabrese, *Gli istituti religiosi*, 386-387.

równoznaczne z oddaleniem prawnym, w którym np. zabrania się zakonnikowi powrotu do domu zakonnego i publicznie deklaruje się, że należy go uważać za wydalonego ze wspólnoty. W ten sposób wspólnota zakonna odsunie się od zakonnika powodującego skandal albo będącego przyczyną bardzo poważnej i nieuchronnej szkody²⁵².

Decyzja przełożonego wyższego albo przełożonego miejscowego domaga się dalszego postępowania. Może to być:

- wydanie dekretu stwierdzającego wydalenie, jeśli przyczyną zgorzenia albo bardzo poważnej szkody były przestępstwa powodujące wydalenie na mocy samego prawa²⁵³;
- wszczęcie postępowania zmierzającego do wydalenia, jeśli przyczyną zgorzenia albo bardzo poważnej szkody były przestępstwa przewidziane w kanonach 695,1 i 696,1²⁵⁴;
- przekazanie sprawy do Stolicy Apostolskiej, a konkretnie do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, jeśli nie można prowadzić procesu, albo nie uważa się go za konieczny, albo nie wiadomo jak dalej postąpić²⁵⁵. Stolica Apostolska wyda ostateczny osąd.

5. Kanoniczne skutki wydalenia z instytutu

Wydalenie na mocy samego prawa oraz wydalenie poprzez dekret, który został potwierdzony, powodują następujące skutki kanoniczne:

- ustają śluby²⁵⁶. Nie chodzi tutaj o dyspensę od ślubów jak w przypadku sekularyzacji, ale ustanie ślubów, zarówno czasowych jak i wieczystych, przez fakt wydalenia z instytutu. Wraz z ustaniem ślubów wydalony traci status osoby zakonnej²⁵⁷;
- ustają wszystkie prawa i obowiązki wynikające z profesji²⁵⁸. Profesja zakonna powoduje powstanie zobowiązań i praw określonych przez prawo powszechne i własne. Wydalenie z instytutu sprawia, że przestają one istnieć w stosunku do wydalonego²⁵⁹;

²⁵² Por. E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 378.

²⁵³ Por. KPK 1983, kan. 945,1.

²⁵⁴ Por. tamże, kan. 703.

²⁵⁵ Por. tamże. Por. także: E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 378; D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 638.

²⁵⁶ Por. KPK 1983, kan. 701.

²⁵⁷ Por. D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 645; E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 372-373; A. C a l a b r e s e, *Gli istituti religiosi*, 383; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 233; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 355-356.

²⁵⁸ Por. KPK 1983, kan. 701.

²⁵⁹ Por. E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 372-373; D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 645; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 234.

- powrót duchownego do swojej diecezji, jeśli był on profesem o ślubach czasowych²⁶⁰;
- niemożność wykonywania święceń przez duchownego, który był profesem o ślubach wieczystych, aż do chwili znalezienia sobie życzliwego biskupa, który by go przyjął choćby na próbę, albo przynajmniej zezwolił na wypełnianie święceń²⁶¹. Jeżeli nie znajdzie sobie życzliwego biskupa, może zwrócić się z prośbą do Stolicy Apostolskiej o redukcję do stanu świeckiego i o dyspensę od obowiązku celibatu²⁶².

6. Zachowanie słuszności i ewangelicznej miłości

Profesja zakonna, która powoduje także skutki ekonomiczne ze względu na związek ze wspólnotą, ma przede wszystkim charakter moralny i duchowy, a nie ekonomiczny. Dlatego też jakkolwiek praca wykonywana w instytucie nie może być myloną z umową z pracą i nie daje prawa do zapłaty za wykonaną pracę. Dotyczy to nie tylko wykonywanej pracy, ale także innych dóbr, które zgodnie z kan. 668, 4-5 stały się własnością instytutu. Z tego też względu ustawodawca kościelny postanawia, że „ci, którzy opuszczają instytut lub zostali z niego wydalenii, nie mogą się od niego niczego domagać za jakąkolwiek pracę w nim wykonaną”²⁶³. Racji prawnej tej ustawy kodeksowej należy szukać w świadomym i dobrowolnym wstąpieniu do instytutu zakonnego oraz w naturze profesji zakonnej, która jest wyrazem całkowitego oddania się Bogu, Kościołowi i bliźnim. Wyłączony jest tutaj jedynie posag, który na mocy kan. 551,1 Kodeksu z 1917 roku, należy zwrócić w przypadku odejścia z instytutu²⁶⁴.

Jednocześnie ustawodawca kościelny poleca instytutowi, aby – w oparciu o słuszność i ewangeliczną miłość – pomagał tym, którzy byli jego członkami i prawnie z niego odeszli na podstawie indultu sekularyzacyjnego albo dekretu wydalającego²⁶⁵. Pomoc ta powinna obejmować problemy ducho-

²⁶⁰ Por. KPK 1983, kan. 701; 266,2; 268,2.

²⁶¹ Por. tamże, kan. 701.

²⁶² Por. Tamże, kan. 291. Odnośnie procedury do dyspensy od celibatu zob.: W. G ó r a l s k i, *Dyspensowanie do celibatu kapłańskiego w świetle nowych norm Kongregacji Nauki Wiary z 14.X.1980 r.*, w *Prawo Kanoniczne* 25 (1982) s.167-176; W. K i w i ó r, *Dyspensa od celibatu kapłańskiego: kompetencja, tytuły prawne, procedura*, w *Prawo Kanoniczne* 35 (1992) nr 3-4, s. 161-175.

²⁶³ Por. KPK 1983, kan. 702,1.

²⁶⁴ Por. E. G a m b a r i, *I religiosi nell Codice*, 374; D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 645-646; J.R. B a r - J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 193; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 234; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 356-357.

²⁶⁵ Stolica Apostolska poświęciła tej sprawie specjalny dekret. Zob.: *Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Decretum De auxilio iis qui institutum deserunt praebendo*, w *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, VIII, z. 2, zebrał i przetłumaczył E. S z t a f r o w s k i, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1977, s. 8-14.

we, moralne, społeczne, ekonomiczne (zwłaszcza w początkowym okresie po opuszczeniu instytutu), aby osoba szybko mogła znaleźć pracę i odpowiednie warunki życia.

Słuszność zakłada potraktowanie w sposób indywidualny każdego przypadku i jego okoliczności (wiek, zdrowie, tytuły naukowe, zawód, wkład w instytut, ubezpieczenie społeczne, zachowanie się przy odchodzeniu z instytutu) oraz wzięcie pod uwagę możliwości instytutu (realizacja powołania członków instytutu oraz dzieł instytutu)²⁶⁶.

Miłość natomiast zakłada motywację duchową, nadprzyrodzoną, udzielanie pomocy bez ograniczenia w czasie i szukanie nowych jej form, szczerość, życzliwość²⁶⁷.

Zakończenie

Procedura obowiązująca przy eksklaustracji, sekularyzacji i wydalaniu z instytutu zakonnego jest narzędziem, danym przełożonym przez Kościół celem zaradzenia i rozwiązywania trudnych, kłopotliwych i przykrych spraw związanych z naruszeniem, zerwaniem czy rozwiązaniem więzów łączących zakonnik ze swoją wspólnotą oraz instytutem. Znajomość tej procedury jest zatem bardzo ważnym elementem zwłaszcza w formacji przełożonych, którzy we wspólnotach oraz w instytutach stają nieraz wobec poważnych problemów spowodowanych niewiernością osób, kryzysem powołaniowym, utratą albo brakiem powołania. Każda z tych sytuacji domaga się sprawiedliwego rozwiązania, z zachowaniem słuszności i ewangelicznej miłości. W ten sposób wyraża się także ich troska o zdrowie i żywotność wspólnot i instytutów, o owocność charyzmatów zakonnych, o podstawowy obowiązek i prawo poszczególnych zakonników do wiernego przeżywania otrzymanego powołania.

²⁶⁶ Por. E. G a m b a r i, *I religiosi nel Codice*, 374-375; D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 646-647; J.R. B a r - J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 193-194; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 235; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 357.

²⁶⁷ Por. E. G a m b a r i, *I religiosi nei Codice*, 374-375; D.J. A n d r e s, *El derecho de los religiosos*, 647; J.R. B a r - J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, 193-194; B.W. Z u b e r t, *Instytuty życia konsekrowanego*, 235; F. B o g d a n, *Prawo zakonów*, 357.

La procedura di escaustrazione, secolarizzazione e dimissione dall' istituto religioso

Nella vita religiosa, vissuta nella comunità, sorgono alle volte delle situazioni e dei problemi molto difficili, sia per i singoli religiosi che per le comunità e gli istituti, concernenti la realizzazione della vocazione divina. Il Legislatore ecclesiastico, mosso dalla sollecitudine per la vita religiosa e la sua missione nella Chiesa e nel mondo, per il bene delle comunità, degli istituti e dei singoli religiosi, dà delle norme speciali per aiutare gli istituti religiosi nella giusta soluzione di tali problemi. I mezzi giuridici che vi possono o alle volte vi devono essere adottati esigono però che sia ben compresa la loro natura, fine, funzione ed applicazione.

L'oggetto dell' articolo lo è la presentazione dettagliata della procedura che occorre osservare nel caso di escaustrazione, secolarizzazione e dimissione dall'istituto religioso e di espulsione immediata dalla casa religiosa. Nell'iter dei rispettivi procedimenti si parla dei motivi, della domanda, dell'autorità competente e dei suoi compiti, dell' induito o del decreto e dei suoi effetti canonici, dell'obbligo di osservare l'eguità e la carità evangelica.

La conoscenza di tale procedura è importante nella formazione dei superiori che nell'adempimento dei loro compiti devono procedere conformemente alla volontà della Chiesa nella soluzione dei problemi legati all'infedeltà negli impegni religiosi, alle crisi vocazionali, alla mancanza o alla perdita della vocazione religiosa.